

Univerzita Pardubice
Fakulta filozofická

Sepulkrální památky na Chrudimsku 1780 - 1938

Adam Mejtský

Bakalářská práce

2011

ZADÁNÍ BAKALÁŘSKÉ PRÁCE

(PROJEKTU, UMĚLECKÉHO DÍLA, UMĚLECKÉHO VÝKONU)

Jméno a příjmení: **Adam MEJTSKÝ**
Osobní číslo: **H08024**
Studijní program: **B7105 Historické vědy**
Studijní obor: **Kulturní dějiny**
Název tématu: **Sepulkrální památky na Chrudimsku v letech 1780-1938**
Zadávající katedra: **Ústav historických věd**

Z á s a d y p r o v y p r a c o v á n í :

Práce bude věnována soupisu a interpretaci hodnotných sepulkrálních památek z let 1780-1938 na území okresu Chrudim. Zpracovatel vyjde ze studia regionální historické a topografické literatury; získané poznatky poté zkomparuje s vlastním zevrubným terénním výzkumem oblasti. Po úvodní kapitole, podávající geografické, historické a kulturní vymezení daného regionu, bude téma zpracováno formou katalogu vybraných sepulkrálních památek (náhrobky a hřbitovní plastiky) s těmito údaji: název, lokace, slohová charakteristika, popis a ikonografická interpretace díla, autorské určení, dnešní stav a informace o památkové ochraně. V závěrečné kapitole práce se zpracovatel pokusí shromáždit vzorek památek podrobit obecnějšímu zhodnocení po historicko-umělecké stránce a v širších kulturních a regionálních souvislostech.

Rozsah grafických prací:

Rozsah pracovní zprávy:

Forma zpracování bakalářské práce: **tištěná/elektronická**

Seznam odborné literatury:

Karel Chytil, **Soupis památek historických a uměleckých v politickém okrese Chrudimském**. Praha 1910. - **Umělecké památky Čech I.-IV**. Praha 1977-1982. - Jiří Charvát, **Chrudimský hřbitov u Kříže**. Chrudim 1997. - Taťána Petrasová - Helena Lorenzová (eds.), **Fenomén smrti v české kultuře 19. století**. Praha 2001. - Roman Prahel a kol., **Umění náhrobku v českých zemích let 1780-1830**. Praha 2004 (zde přehled další literatury). - Taťána Petrasová - Helena Lorenzová (eds.), **Dějiny českého výtvarného umění 1780/1890 (III/1-2)**. Praha 2001. - Alexandra Navrátilová, **Narození a smrt v české lidové kultuře**. Praha 2004.

Vedoucí bakalářské práce:

Mgr. Pavel Panoch, Ph.D.
Ústav historických věd

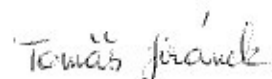
Datum zadání bakalářské práce: **30. dubna 2010**

Termín odevzdání bakalářské práce: **31. března 2011**

prof. PhDr. Petr Vorel, CSc.
děkan

L.S.

doc. PhDr. Tomáš Jiránek, Ph.D.
vedoucí katedry

V Pardubicích dne 30. listopadu 2010

Prohlašuji:

Tuto práci jsem vypracoval samostatně. Veškeré literární prameny a informace, které jsem v práci využil, jsou uvedeny v seznamu použité literatury.

Byl jsem seznámen s tím, že se na moji práci vztahují práva a povinnosti vyplývající ze zákona č. 121/2000 Sb., autorský zákon zejména se skutečností, že Univerzita Pardubice má právo na uzavření licenční smlouvy o užití této práce jako školního díla podle § 60 odst. 1 autorského zákona, a s tím, že pokud dojde k užití této práce mnou nebo bude poskytnuta licence o užití jinému subjektu, je Univerzita Pardubice oprávněna ode mne požadovat přiměřený příspěvek na úhradu nákladů, které na vytvoření díla vynaložila, a to podle okolností až do jejich skutečné výše.

Souhlasím s prezenčním zpřístupněním své práce v Univerzitní knihovně.

V Opatovicích nad Labem dne 23. 6. 2011

Adam Mejtský

Poděkování

Tímto bych rád nejvíce poděkoval mému vedoucímu bakalářské práce Mgr. Pavlu Panochovi, Ph.D. za veškerou odbornou pomoc, cenné rady a objektivní připomínky k tématu mé bakalářské práce. Také děkuji své rodině a přátelům za jejich srdečnou a všestrannou pomoc, podporu a inspiraci.

SOUHRN

Tématem této bakalářské práce je snaha přinést ucelený pohled na sepulkrální památky na Chrudimsku v letech 1780-1938. Chceme se věnovat vybraným hřbitovům a hřbitovní architektuře, kterou zařadíme do kontextu doby.

Konkrétně se budeme zabývat hřbitovními památkami v Chrudimi, Heřmanově Městci, Slatiňanech, Nasavrkách, Hlinsku, Trhové Kamenici, Hrochově Týnci a Kočí. Zde se setkáváme s rozvojem sepulkrální tvorby a významnými umělci.

KLÍČOVÁ SLOVA

Chrudim – architektura – sepulkrální památky – 1780-1938 – náhrobek

SUMMARY

The topic of this bachelor's work is to make complex view on sepulchral monuments in Chrudim Region in years 1780-1938. We would like to pay attention to the particular cemeteries and cemetery architecture and to put them into the context of time.

Coneretely we will deal with cementery monuments in Chrudim, Heřmanův Městec, Slatiňany, Nasavrky, Hlinsko, Trhová Kamenice, Hrochův Týnec and Kočí. Here we can meet with development of sepulchral activity and significant artists.

KEYWORDS

Chrudim – architecture- sepulchral monuments – 1780-1938 - sepulchres

Obsah

Úvod	1
1. Politický okres Chrudim	
1.1. Obecný popis	3
1.2. Geografické vymezení	3
1.3. Historický vývoj	4
1.4. Kulturní vývoj	5
1.4.1. Stavební lidová tradice	6
1.5. Etnický vývoj	8
2. Smrt a poslední odpočinek	10
2.1. Fenomén smrti	10
2.3. Katolické hřbitovy	10
2.2. Židovské hřbitovy	11
3. Chrudim	12
3.1. Historie města	12
3.2. Hřbitov u Kříže	13
3.3. Hřbitov u svatého Václava	13
3.4. Židovský hřbitov	13
4. Heřmanův Městec	14
4.1. Historie města	14
4.3. Městský hřbitov	14
4.2. Židovský hřbitov	15
5. Slatiňany	15
5.1. Historie města	15
5.2. Městský hřbitov	16

6. Trhová Kamenice	16
6.1. Historie města.....	16
6.2. Městský hřbitov.....	17
7. Hlinsko	17
7.1. Historie města.....	17
7.2. Městský hřbitov.....	18
7.3. Židovský hřbitov	18
8. Hrochův Týnec.....	18
8.1. Historie města.....	18
8.2. Městský hřbitov.....	19
9. Soupis vybraných sepulkrálních památek.....	20
9.1. Soupis náhrobků v letech 1780 – 1860	20
9.1.1. Josef Hlávka	22
10.1. Soupis náhrobků v letech 1860 – 1900.....	23
10.1.1. František Schmoranz starší.....	30
10.1.2. Ladislav Žák	39
10.1.3. František Wiesner.....	44
11.1. Soupis náhrobků v letech 1900 – 1938.....	45
11.1.1. Josef Benoni	60
11.1.2. Jan Šaloun	61
11.1.3. JUDr. Karel Pippich	65
11.1.4. Jan Evangelista Koula	66
11.1.5. Josef Kalous	68
12. Shrnutí.....	69
13. Závěr	71
Resumé.....	73
Seznam pramenů a literatury.....	75
Obrazová příloha	77

Úvod

Cílem mé bakalářské práce bylo se pokusit o zmapování a poskytnutí celkového přehledu na sepulkrální památky nacházející se na území Chrudimského okresu v rozmezí let 1780 -1938. V této práci bych chtěl uvést katalogizační přehled vybraných náhrobků, které se nacházejí na několika vybraných hřbitovech na Chrudimsku.

V popisovaném období které činí bezmála sto šedesát let se na bývalém Chrudimském okresu nachází desítky hřbitovů, které se liší svou rozlohou a počtem náhrobků. V tomto případě jsem si zvolil hřbitovy, které se nacházejí ve větších městech nebo vesnicích v okresu a svojí polohou jsou rozmístěny tak, aby pokrývaly celé vymezené území.

Pro tvorbu této práce a samotné bádání byl nezbytný terénní průzkum. Ten byl proveden v červenci a srpnu 2010, při kterém jsem osobně navštívil všechny vybrané hřbitovy a pořídil fotografické záznamy digitální fotoaparátem. S přístupem a samotným pohybem na hřbitovech nebyl žádný problém.

Tato práce, jenž se zabývá soupisem sepulkrální architektury vytvořenou v rozmezí let 1780-1938, by chtěla podat ucelený přehled o nejzajímavějších náhrobcích, které jsou mnohdy v dezolátním stavu a velice zanedbané, nacházejících se na Chrudimském okrese.

V první kapitole jsem se zabýval stručnou charakteristikou samotného Chrudimského okresu a posléze i jeho geografickém, kulturním a etnickém rozdělení. V části kultury nám pomohla kniha Jiřího Sommera *Východočeský kraj: Chrudimsko*.¹ V podkapitole, která se týká tématu lidového stavebnictví jsem čerpal informace z práce Luděka Štěpána *Chrudimsko: utváření venkovský sídel*.²

Ve druhé kapitole se zmíníme o sepulkrální kultuře, kde uvedeme všeobecné dějiny hřbitova jak katolického, tak i židovského. Jaké byly rozdíly v zásadách jejich budování a také se zmíníme o smrti samotné. K tomuto tématu nám významně posloužily publikace Heleny Lorenzové a Taťany Petrášové *Fenomén smrti v české kultuře 19. století*.³ a další dílo od Blanky Rozkošné a Pavla Jakubce *Židovské památky Čech*.⁴, které se zabývá židovskými hřbitovy

Následující kapitola bude obsahovat informace o širších dějinách okresního města Chrudim k jejímuž sepsání mi pomohla zejména kniha Čenka Floriána *Chrudim. Úvod do*

¹ SOMMER, Jiří. *Východočeský kraj: Chrudimsko*. Hradec Králové: Kruh, 1989.

² ŠTĚPÁN, Luděk a kolektiv. *Chrudimsko: utváření venkovský sídel*, Chrudim 2001. ISBN 80-902257-6-4.

³ LOREZNOVÁ, Helena – PETRÁSOVÁ, Taťana. *Fenomén smrti v české kultuře 19. století*. Praha: Koniasch Latin Press, 2001.

⁴ ROZKOŠNÁ, Blanka – JAKUBEC, Pavel. *Židovské památky Čech*. Brno: Era, 2004. ISBN 80-86571-64-0.

historie města.⁵ a novější práce od Pavla Kobetiče, Tomáše Pavlíka a Ivo Šulce *Chrudim: Vlastivědná encyklopedie*.⁶ a dále stručné dějiny zbylých měst, ve kterých se nacházejí hřbitovy s vybranou a popisovanou náhrobní architekturou. Spolu s městskými dějinami se pokusíme uvést i základní informace o dějinách místních hřbitovů.

Poslední kapitola bude věnována samotnému soupisu vybrané sepulkrální architektury. Soupis bude veden formou katalogu a je rozdělen do třech časových období. Při řazení daných náhrobků jsme se orientovali podle data uvedeného k úmrtí dotyčné osoby. Z tohoto údaje můžeme předpokládat přibližný rok vybudování daného náhrobku.

Katalog bude obsahovat informace o umístění náhrobku, jeho přibližné dataci vzniku a v jakém se dnes nachází svatu. Náhrobek se pokusíme detailně interpretovat z pohledu výtvarného slohu a poskytneme případné údaje o tvůrcích těchto architektonických děl. K tomuto účelu nám pomohlo dílo *Encyklopedie architektů, stavitelů, zedníků a kameníků v Čechách*⁷ od Pavla Vlčka, díky kterému jsme mohli dohledat informace o těchto výtvarných mistrech. V neposlední řadě v katalogu zmíníme i případnou památkovou ochranu náhrobku a také informace o významných majitelích hrobu či zesnulých osobách.

⁵ FLORIÁN, Čeněk. *Chrudim. Úvod do historie města*. Chrudim 1945.

⁶ KOBETIČ, Pavel. a kol. *Chrudim: Vlastivědná encyklopedie*. Praha 2005. ISBN 80-903481-4-9.

⁷ VLČEK, Pavel. *Encyklopedie architektů, stavitelů, zedníků a kameníků v Čechách*. Praha: Academia, 2004. ISBN 80-200-0969-8.

1. Politický okres Chrudim

1.1. Obecná popis

Okres Chrudim se nachází v Pardubickém kraji a jeho největším městem je Chrudim. Celková rozloha okresu činí kolem 993 km² a svojí rozlohou patří ke středně velkým okresům. Mezi významnější sídla Chrudimska patří města Heřmanův Městec, Chrast, Skuteč, Slatiňany, Třemošnice a Hlinsko. V rámci kraje sousedí na severu s okresem Pardubice a na východě s okresy Ústí nad Orlicí a Svitavy. Na jihu hraničí s okresy Žďár nad Sázavou a Havlíčkův Brod, jenž patří do kraje Vysočina. Na západě pak s okresem Kutná Hora, který se nachází ve Středočeském kraji.⁸

Chrudimský okres prošel celou řadou územních změn. Na počátku 14. století sahala jeho severní hranice až k řece Labi, ve století 15. bylo připojeno Vysokomýtsko a po roce 1848 následovalo sloučení s Čáslavským krajem. Z ekonomického hlediska je dnes Chrudimský okres oblastí průmyslově-zemědělskou. Rostlinná výroba v zemědělství je zejména v severní části okresu (Loučenská a Chrudimská tabule) zaměřena na pěstování obilnin a cukrové řepy. Střední část okresu tvoří bramborářská oblast, v jižní části s podhorským charakterem jsou půdy vhodné k pěstování méně náročných obilovin.⁹

1.2 Geografické vymezení

Územím okresu prochází rozhraní dvou geomorfologicky zcela odlišných oblastí. Severní a severovýchodní část je tvořena Českou tabulí, která je typická nižší nadmořskou výškou a výskytem mořských usazenin (pískovce, opuka).

Hlavním tokem Chrudimského okresu je řeka Chrudimka. Ta pramení severozápadně od Svratouchu a po 104 km ústí do Labe v Pardubicích. Na malé území na jihovýchodním okraji okresu zasahuje povodí řeky Svratky. V první polovině 20. století byly na horním a středním toku Chrudimky vybudovány tři údolní vodní nádrže: Hamry, Seč (rozlohou 220 ha největší vodní plocha v kraji) a Křižanovice.¹⁰

⁸ Wikipedia.org [online]. [cit. 2011-05-12]. *Okres Chrudim*. Dostupné z URL: <http://cs.wikipedia.org/wiki/Okres_Chrudim>

⁹ BURDYCHOVÁ, Milena. *Chrudimsko*, Chrudim: Okresní úřad, 1997. s. 1.

¹⁰ KOBETIČ, Pavel. a kol. *Chrudim: Vlastivědná encyklopedie*. Praha, 2005. s. 54-55. ISBN 80-903481-4-9.

V roce 1970 byly za chráněnou krajinnou oblast prohlášeny Žďárské vrchy, které zasahují částečně i do chrudimského okresu a v roce 1991 vzniká další chráněná krajinná oblast Železné hory, které pokrývá velkou část okresu.¹¹

1.3. Historický vývoj

První výraznější osídlení tu archeologové dokládají v mladší době kamenné mezi léty 5100 až 3500 př. n. l. Mezi 3. a 2. století př. n. l. přicházejí na Chrudimsko Kelové a budují v Hradišti u Nasavrk oppidum. Po příchodu Slovanů je Chrudimsko součástí slavníkovské domény. V místě dnešního města Chrudimi bylo Přemyslovci založeno hradiště, které funguje jako správní centrum až do 13. století. Územím Chrudimska prochází tzv. Trstenická a Libická stezka vedoucí na Moravu.¹²

Ve 13. století zde vzniká první feudální šlechta, která sídlí na hradech Lichnici, Košumberku, Rychmburku a Žumberku. Od roku 1307 je Chrudim jako královské město připisováno věnem českým královnám. V roce 1421 se i na Chrudimsko dostávají husitské války a Chrudim se vzdává husitům.

Od druhé poloviny 15. století se Chrudim a okolí vyznačuje živým řemeslnickým a obchodním ruchem. K nejznámějším a nejvýznamnějším občanům patřili řezníci. V tomto období také začínají vznikat první cechy a města. Ve Skutči vznikla obuvnická tradice, ve Svratouchu je založena první sklárna.¹³

Kolem 16. a 17. století začínají šlechtici opouštět hrady a usídlují se v renesančních zámcích na Seči, Slatiňanech, Třemošnici, Chroustovicích a Nasavrkách. Za Třicetileté války je kraj těžce postihnut a je zpustošeno mnoho panství. Chrudimsko má po válce pouze 5 400 obyvatel a samo město Chrudim necelých 1 200 a hospodářství je na dlouhou dobu celkově ohromeno.¹⁴

Během 17. a 18. století se formují některé stabilní velkostatky. Mezi nejrozsáhlejší patří nasavrcké panství. V roce 1664 vzniká královéhradecké biskupství, kterému jako sídlo do počátku 18. století a později letní byt slouží zámek v Chrastí. V roce 1741 tudy procházejí pruská vojska krále Fridricha II., na konci 18. století u Tří bubnů táboří ruská vojska a staví se na rozkaz Josefa II. polní dělostřelecká pevnost. Škody jsou i z prusko-rakouské války v roce 1866.¹⁵

¹¹ BURDYCHOVÁ, Milena. *Chrudimsko*. Chrudim 1997. s. 2.

¹² FROLÍK, Jan. *Pravěká Chrudim*. Chrudim, 2002. ISBN 80-86585-06-09.

¹³ CHARVÁT, Jiří. *Stará Chrudim*. Chrudim, 1991.

¹⁴ SOMMER, Jiří. *Východočeský kraj: Chrudimsko*, Hradec Králové: Kruh, 1989, s. 133-144.

¹⁵ KOBETIČ, Pavel. a kol. *Chrudim: Vlastivědná encyklopedie*. Praha 2005. ISBN 80-903481-4-9.

Před vypuknutí druhé světové války na Chrudimsku našlo prozatímní bezpečí přes dva tisíce lidí, kteří utíkali před fašistickou hrozbou v Německu. Následná německá okupace v březnu 1939 ovšem znamenala konec svobody a celá země se musela podřídít nařízení okupační správy. Hned po začátku okupace 15. března nastalo zatýkání občanů v Chrudimi, Hlinsku a Skutči. Během druhé světové války na Chrudimsku a Pardubicku působila odbojová organizace Silver A. Jejím působením na tomto území byla v obci Ležáky odhalena vysílačka. Následkem toho byla vesnice srovnána se zemí a její občané popraveni.¹⁶

1.4 Kulturní vývoj

Chrudimsko odjakživa lákalo umělce všech oborů, aby se co nejdůvěrněji spřátelili s jeho domácí přívětivou poetičností a není proto divu, že mnoho malířů, hudebníků i spisovatelů zde po sobě zanechali díla, která trvale patří do pokladnice národní kultury.

Hudební tradice Chrudimska začala vyrůstat z osvětové činnosti mnichů už ve 12. století. Avšak první zprávy o hudebním životě se však váží k Chrudimi husitské doby. Za významné představitele staré tradice chrudimské kostelní hudby se považují např. Josef Wolf (1724-1797) či Václav Rykl (1767-1858). Koncem 18. a po celé 19. století se hudba pěstovala i na venkově, o což se zasloužili vesničtí učitelé. Z Chrudimi pochází například kolový tanec Cikánka.¹⁷

Starou tradicí se na Chrudimsku chlubí i literární tvorba. Počátky chrudimské literatury spadají do doby husitské. Nejstarší písemnou památkou, která se váže k území dnešního okresu, je patrně Codex Gigas (někdy také zvaný Codex grandis), označovaný jako Ďáblova kniha. Počátky chrudimské literatury spadají do doby husitské. Za jagellonské doby měl stěžejní význam jeden ze zakladatelů českého humanismu a proslulý právník, chrudimský rodák Viktorin Kornel ze Všehrd (1460-1520), který napsal dílo *O praviech, sudiech i o dskách země české knihy devatery*.¹⁸

Po částečné odmlce v době pobělohorské se literární dění začalo rozvíjet za obrození. Mezi významné osoby rozvoje patřili Josef Liboslav Ziegler (1782 – 1846) a Jan Nepomuk Štěpánek (1783 – 1844). Také buditelské snahy národního obrození zapustily na Chrudimsku své kořeny. K průkopníkům českého jazyka patřili František Hříb, Norbert Vaněk a zejména učitel češtiny na univerzitě ve Vídni Jan Nepomuk Hromátka (1783-1846).¹⁹

¹⁶ DOLEŽALOVÁ, Jarmila, ml. a kol. Křižovatky času – Ležáky v datech. Lito myšl, 2007. ISBN 975-80-254-0457-7.

¹⁷ BLAŽEK, Antonín. *Chrudim, obrázky kulturní a historické*. Chrudim 1937, s. 35.

¹⁸ SOMMER, Jiří. *Východočeský kraj: Chrudimsko*, Hradec Králové 1989, s. 230-250.

¹⁹ Tamtéž, s. 250-254.

1.4.1. Lidová stavební kultura

Slovanské osídlení navazuje v 6. století na předchozí germánské a keltské kmeny. V první polovině 7. století na našem území vzniká Sámova říše a v závislosti na hospodářském vzestupu se v Čechách a na Moravě začínají budovat soustavy hradišť. Prvními jasnými oblastmi raného středověku se slovanským osídlení v rozmezí 7. až 12. století jsou hradiště. Podle současných bádání můžeme za slovanská hradiště považovat Chrudim a dále je hradiště doloženo v Hradišti u Nasavrk, Pěšicích a Topoli. Zásadní změny přicházejí do nížinné oblasti Chrudimska vlivem změny v období kolem třináctého století. Tehdy většina malých sídlišť se shlukuje do pevnějších útvarů kolem vrcholně středověkých center mezi které patří po letech 1240-1250 goticky situované kostely a sídla drobných feudálů.

Osídlování vyšších poloh Chrudimska začíná teprve od konce raného středověku. Od poloviny 13. století začíná narůstat intenzita kolonizace, která směřuje do vyšších poloh a projevuje se zakládáním lesních návesních vsí.²⁰ Dalším obrovským jevem vrcholného středověku je utváření městeček, které představovaly tržní, správní a církevní střediska. A tak vznikají města či městečka Bojanov, Heřmanův Městec, Hrochův Týnec, Nasavrky a další. V období 13.-15. století začaly na Chrudimsku vznikat první tvrze. Tehdy můžeme za sídla drobné šlechty považovat místa jako např. Chroustovice, Heřmanův Městec, Hlinsko, Třemošnice nebo Trhovou Kamenici.

Dominantním prvkem krajiny se zásadním významem představovaly kostely. Na Chrudimsku se přítomnost prvních kostelů odhaduje k roku 1100. V té době se mohly nacházet v Hlinsku nebo k Vrbatovu Kostelci kam zasahoval opatovický klášter. Románské kostely jsou doloženy v sídlech jako je například Stolany, Chrudim nebo Rozhovice. Mezi nejrozsáhlejší stavby na středověkém Chrudimsku ale patřily hrady, které se od poloviny 13. století budovaly z kamene. Nejstarším představitelem hradních staveb je Lichnice, která se vypíná na hřebenu Železných hor nad dolním tokem Doubravky. Mezi další hrady patří například Vildštejn, Oheb a nebo Strádov.²¹

Století šestnácté je ve znamení etapy zakládání velikého počtu sídel. Jedná se vždy o drobné osady nebo samoty, které pokrývají ve veliké hustotě sídelní krajinu vyšších poloh. Obdělávaná půda je také rozšiřována a z mnoha svahů je přeměňována na vinice a to zejména

²⁰ Ves, která se nachází na rovině ploše uprostřed obdělávacích pozemků s možností prameniště. Pozemky mají místo rovnoběžného vějířovitého tvaru.

²¹ ŠTĚPÁN, Luděk a kolektiv. *Chrudimsko: utváření venkovských sídel*, Chrudim 2001. s. 7-18, ISBN 80-902257-6-4.

v Chrudimi, Heřmanově Městci, Slatiňanech a Morašicích. Dále se rozšiřuje i pěstování chmele.

Po opuštění hradů se zvyšuje význam sídel, do kterých se přesunuje správa nad panstvím. Mezi tyto významná sídla můžeme zařadit Nasavrky, Seč, Slatiňany a nebo i Třemošnici. Začínají dále vznikat první panská sídla, která jsou označována v dobových pramenech jako zámek. Mezi ně patří například Lipka. Po vzoru sousedního rodu Pernštejnů se na Chrudimsku objevují panské zemědělské stavby. Díky jejichž úsilí dochází k všeobecné péči o zvýšení výnosů, chovu skotu a k zakládání rybníků. Dále v první polovině 16. století dochází ke stavbě kamenného kostela v Hrochově Týnci a nebo k novostavbě kostela sv. Michaela přestavbě sv. Kateřiny v Chrudimi. Oba kostely jsou postaveny ve stylu pozdní gotiky a jejich prvky jsou zachovány dodnes.²²

Ve století sedmnáctém je základní síť sídel utvářena budováním samot podobně jako ve století minulém. V krajině přibývá počet rybníků a náhonů, jenž zajišťují dostatek vody potřebnou pro činnost různých výrobních zařízení a také pro chov ryb. Zlom nastává po bitvě na bílé hoře, kdy mnoho poddaných opouští svoje chalupy a statky. Na Chrudimsku je nejvíce postižena oblast Heřmanoměstecká, kde do konce 17. století zpusťlo mnoho vesniček a některé již nebyly obnoveny. Další obrovskou pohromou byla třicetiletá válka, během které nejvíce trpěli obyvatelé žijící v úrodnějších oblastech Chrudimska. Mnoho vesnic je pustých a další zanikají zejména v okolí Hlinecka a Skutečka. Změna nenastává ani ve druhé polovině 17. století, kdy odcházejí další poddaní z náboženských důvodů.

Ve vývoji panských sídel dochází k postupnému převádění pozemkové držby drobné šlechty do rukou větších celků. To má za následek zvyšování jejich počtu i kvality. Zanikají tvrze a jsou přestavovány na panské domy a zámky jako je v Nasavrkách, Slatiňanech a v Chroustovicích. Z církevních stavem jsou na počátku století postaveny dva chrámy. Z roku 1618 pochází kostel sv. Trojice v Chrasti a o dva roky později je vybudován kostel sv. Vavřince v Seči, jenž je jediným dochovaným renesančním chrámem na Chrudimsku.²³

Osmnácté století je dobou, ve které se začínají dotvářet sídelní struktury oblasti Chrudimska a Hlinecka do podoby, kterou známe dnes. Na velikých územích panských lesů postupně vzniká několik vsí jako jsou Martinice a Františky. Dále se na počátku století objevují osady jako je Nový Dvůr a Leškova Hůrka. Tato doba je také ve znamení přestaveb a novostaveb honosných panských zámků. Na počátku tohoto období prochází barokní

²² Tamtéž, s. 19.-30.

²³ ŠTĚPÁN, Luděk a kolektiv. *Chrudimsko: utváření venkovský sídel*, Chrudim 2001. s. 31-42, ISBN 80-902257-6-4.

přestavbou zámek v Běstvině a Chrasti. Nový zámek je dokončen například v Hrochově Týnci, Medlešicích a nebo ve Svobodných Hamrech. Z církevních staveb je dokončována síť katolických kostelů a v barokním stylu jsou stavěny další chrámy. Do výčtu náboženských objektů, které se stavěly v 18. století patří i židovské synagogy. V roce 1623 byla postavena synagoga v Heřmanově Městci a ve druhé polovině století také ve Dřevíkově, Hroubovicích a Luži.²⁴

V 19. století vstupují oblasti Chrudimska a Hlinecka s téměř dokončenou sítí sídel, které se utvářely minulé století. Ze záznamů pozemkových knih se dovídáme, že na počátku 19. století je naprostá většina venkovských domů ze dřeva a jen velmi malá část zděných. V této době se daleko více rozmáhá cihlově červené střech a bíle omítané stěny. Na strukturu sídel však mají největší dopad nově zakládané objekty bezzemků a drobných rolníků. Neustále je zahušťován prostor ve středu obce a daleko méně se staví osamocené skupinky osad, které jsou vzdáleny od vesnice.

Začátek 19. století je vrcholným obdobím roubeného domu, jehož štít se tvarově vyvíjí až do čtyřicátých let. Zasluhou architekta Františka Schmoranze se i na vesnických stavbách Chrudimska od padesátých let uplatňuje novogotické tvarování štítů. Na zámcích jsou největší stavební úpravy prováděny v Heřmanově Městci a ve Slatiňanech. Nejintenzivnější proměna probíhá při přestavbách chrámů. Období regotizace je zahájeno přestavbou na hlavním chrudimském chrámu v roce 1857 a po skoro celé půlstoletí je spojeno s architektem Františkem Schmoranzem. Rozsáhlé rekonstrukce církevních staveb jsou nejvíce patrné na vzhledu věží, kde jsou strženy bání a nahrazeny štíhlými jehlany. Tak se děje například ve druhé polovině 19. století v Bítovanech, Práčově, Slatiňanech a třeba Chrudimi.²⁵ Doklady o lidové kultuře jsou uloženy ve sbírkovém fondu a prezentovány v muzeích v Chrudimi, Hlinsku, Chrasti a Skutči.²⁶

1.5. Etnický vývoj

Etnický vývoj obyvatelstva v Chrudimské okresu je odhadován do poloviny 17. století. První moderní sčítání lidu se uskutečnilo v Chrudimi v roce 1869. Od té doby se s čítáním obyvatel pokračovalo v desetiletém cyklu vyjma dvou světových válek. Z malých částí dochovaného berního rejstříku se pro přelom 15. a 16. století odhaduje, že v Chrudimi žilo

²⁴ ŠTĚPÁN, Luděk a kolektiv. *Chrudimsko: utváření venkovský sídel*, Chrudim 2001. s. 43.-80.

ISBN 80-902257-6-4.

²⁵ Tamtéž. s. 115-181.

²⁶ HANUŠ, Václav. a kol.: *Chrudimsko a Nasavrcko, III., Obraz kulturní, práce všeho učitelstva*, Chrudim 1912. s. 8.

kolem 3000 obyvatel. Na základě rozboru jmen tehdejších měšťanů lze předpokládat, že jejich významná část patřila k německy mluvícímu obyvatelstvu. Tato převaha se zřejmě udržela do husitské revoluce, kdy se začalo prosazovat česky hovořící obyvatelstvo. V průběhu dalších století nárůst obyvatel pokračoval a začátkem 20. století v Chrudimi žilo na 13 tisíc obyvatel. Z nich se drtivá většina hlásila ke katolictví a pouze malá část k evangelictví. Chrudim byla ryze českým městem. Německá a židovská menšina čítala pouze desítky osob. V samotné Chrudimi tvořilo největší část české etnikum.

Po obou světových válkách se v Chrudimi usadily vystěhovaní Maďaři z jižního Slovenska, němečtí uprchlíci z východu a desítky emigrantů ze Sovětského svazu. Bohužel Chrudim za války ztratila nepočetnou židovskou menšinu a po roce 1948 zde trvale pobývají Romové.²⁷

Můžeme předpokládat podobný vývoj obyvatelstva ve zbývajících částí Chrudimského okresu vyjma početného židovského obyvatelstva, které tvořilo poměrnou část etnika v Železných horách. Největší etnika se nacházela v městech jako byl Heřmanův Městec, Hlinsko, Luže a Chrast a i dále v několika malých vesničkách také tvořili určitou část obyvatel.

V Heřmanově Městci židovská obec vznikla na začátku 16. století. O století později se z původní židovské ulice stalo Židovské město s vlastní správou, starostou, ponocným policií a radními. Na konci 17. století byl Heřmanův Městec uváděn jako sídlo krajského rabína. Původní podobu má už pouze nově rekonstruovaná synagoga a rabínský dům, což je dnešní škola. Synagoga byla postavena v roce 1870 podle projektu architekta Františka Schmoranze v novorománském slohu. Na konci 20. století byla rekonstruována a nyní je používána ke kulturním účelům. Ve městě se dále nachází židovský hřbitov. Ten patří mezi nejstarší a největší židovské hřbitovy v České republice.²⁸

²⁷ HANUŠ, Václav. a kol.: *Chrudimsko a Nasavrcko, III., Obraz kulturní, práce všeho učitelstva*, Chrudim 1912. s. 27.-28..

²⁸ Chrudimsky.navstevnik.cz [online]. [cit. 2011-03-24]. *Židé v Železných horách*. Dostupné z URL: <<http://www.chrudimsky.navstevnik.cz/zide-v-zelezných-horách/>>.

2. Smrt a místo posledního odpočinku

2.1. Fenomén smrti

V průběhu 17. a 18. století byl pohřeb zobrazován jako divadelní představení. V případě, že nebožtík byl významného postavení a zemřel ve chladném období, bylo jeho tělo přenášeno z jednoho kostela do druhého a tam vystavováno. Samotný pohřební průvod odrážel sociální postavení zesnulého. U mocných a významných lidí se prováděli velice dlouhé pohřby zatímco u pohřbů chudých byly pohřby co nejkratší.²⁹

Během 19. století došlo ve společnosti k několika změnám v oblasti umírání. Lidé se začali modlit za tzv. dobrou smrt, kladl se důraz, aby umírající člověk odešel ze světa smířen s Bohem i lidmi, aby byl obklopen svými nejbližšími a opatřen svátostmi. A také součástí náboženské výchovy se stalo „umění umírat“, jenž bylo v souladu s náboženskými principy.³⁰

2.2. Katolické hřbitovy

Každý hřbitov se zakládal na místě, které leželo mimo město nebo obec a bylo na vyvýšeném místě. Dané místo muselo být na měkké půdě z jílu a nebo vápence, což zpomaluje tlení ostatků a zabraňuje šířením výparů. Dalším z pravidel budování hřbitovů je, že musí být celý obehnan zdí, která hřbitov chrání před vnějšími vlivy a dále bývá zvykem kolem hřbitova mít vysázené stromy. Hřbitovy, které byly umístěny uvnitř hradeb se postupem času rušily a začaly se zakládat z hygienických důvodů mimo město. Každému hřbitovu náležela márnice, která se nacházela v jeho blízkém okolí. Márnice byla vytápěna proudem vzduchu, který se dovnitř dostával okny. Vytápění se provádělo z důvodu potvrzení smrti nebožtíka, neboť teplo urychlovalo tlení těla, což byl jasný důkaz smrti. Do márnice mohly být uložena dvě až čtyři těla, kde každé tělo mělo šňůrku a zvonek, jenž sloužil jako zvukové znamení, kdyby se nebožtík probudil k životu.

Hřbitovy umístěné takto na vyvýšeném místě a mimo město nemusí být vždy pravidlem. V různých městech jsou hřbitovy součástí samotného města a nachází se tak na snadno dostupném místě. Naopak s hřbitovy na vyvýšeném místě se můžeme setkat v rámci Chrudimského okresu např. v Heřmanově Městci, Trhové Kamenici a nebo v Hrochově Týnci.

Dalším velikým vlivem na hřbitov bylo umístění kaplí nebo kostelů. V případě, že se na hřbitově nacházel kostel nebo kaple, umísťovaly se všechny náhrobky kolem nich. Velké

²⁹ LOREZNOVÁ, Helena – PETRÁSOVÁ, Taťána. *Fenomén smrti v české kultuře 19. století*. Praha: Koniasch Latin Press, 2001. s. 13-15. ISBN 80-85917-79-3.

³⁰ Tamtéž. s. 16-19.

hrobky a pomníky se tímto vlivem umísťovaly ke hřbitovní zdi. U hřbitovů, které jsou nově založeny se kostel nebo kaple nestaví a tak se náhrobky umísťují do řad mezi kterými vedou jednotlivé cestičky.³¹

2.3. Židovské hřbitovy

Židovské hřbitovy se také zakládaly mimo město ovšem s rozdílem, že nebyly umístěny na kvalitní půdě. Tento veliký nedostatek vede v současné době k jejich masivní devastaci. Dále nekvalita půdy, jenž je ovlivňována neustálými klimatickými změnami, způsobuje erozi a umístěné náhrobky tak neustále padají a poškozují se. Dalšími rozdíly mezi katolickými a židovskými hřbitovy je malý pozemek oproti katolickému hřbitovu a také zde nenajdeme žádné krycí náhrobní desky umístěné před samotným náhrobkem jak je to pravidelně vyskytující se na katolických hřbitovech.

K dalším rozdílům mezi těmito dvěma druhy hřbitovů patřila židovská tradiční zásada o nenarušitelnosti hrobů. Podle této tradice mají zůstat všechny ostatky zemřelých na místě, kde byly pohřbeny. V okamžiku, kdy došlo k zaplnění kapacity hřbitova, byla navezena nová vrstva zeminy, která byla položena na staré hroby. Další zesnulí tak byli pohřbíváni nad staré hroby, jejichž náhrobky se zasadily do nové vrstvy. V případě neustálého navážení nových vrstev zeminy se náhrobky umísťovaly těsně vedle sebe.³² Jiným příkladem byla rozdílnost synagog a kostelů. Od kostelů, které se nacházeli v bezprostřední blízkosti hřbitovů, byly synagogy umísťovány v poměrně veliké vzdálenosti od hřbitova.

Na náhrobcích se až do poloviny 19. století vyobrazovalo pouze hebrejské písmo. Poté se začalo objevovat hebrejsko-německé a ve 20. století se kromě německých nápisů objevují i nápisy české. Přirozeně se ale náhrobky neobejdou bez několika hebrejských znaků.³³

³¹ LOREZNOVÁ, Helena – PETRÁSOVÁ, Taťána. *Fenomén smrti v české kultuře 19. století*. Praha: Koniasch Latin Press, 2001. s. 71-72. ISBN 80-85917-79-3.

³² FIEDLER, Jiří. *Židovské památky v Čechách a na Moravě*. Praha: Sefer, 1992, s. 34-35.

ISBN 80-900895-1-8.

³³ Tamtéž. s. 37.

3. Chrudim

3.1. Historie města

První písemná zmínka o Chrudimi je doložena k roku 1055. Ze samotného hradiště se přibližně ke konci 12. stol. vydělil jako samostatný objekt zeměpanský hrad. Zde bylo od r. 1130 sídlo územní správy. Nejdůležitější změn pro město přinesla 2. polovina 13. stol., kdy byla na místě starého hradiště králem Přemyslem Otakarem II. Chrudim založena jako město. Z toho vyplývaly výsady, které zajišťovaly obyvatelstvu jistou míru samosprávy a svobody trhů, obchodu a řemesel.

Klidný vývoj města za jagellonské dynastie byl přerušen až za Ferdinanda I. Chrudim se spolu s většinou českých měst zúčastnila neúspěšné revoluce proti panovníkovi a byla za to exemplárně potrestána. Chrudim se také zúčastnila, odboje proti Habsburkům v roce 1618. Po prohrané bitvě na Bílé hoře byl majetek města znovu v roce 1622 konfiskován.³⁴

Za války, zejména o rakouské dědictví v roce 1742-1744, přivedly do Chrudimi pruská vojska, jejichž velitel a panovník Friedrich II. Veliký, zde měl svůj hlavní stan. Roku 1750 zde zřizuje královna Marie Terezie poštu a od roku 1751 je Chrudim sídlem reorganizovaného a trvale zde umístěného krajského úřadu. To s sebou přineslo i jisté hospodářské oživení, ale také bohužel přítomnost německého úřednictva a tím i nebezpečí postupného jazykového odnárodnění, které přetrvávalo až do 60. let 19. století.³⁵

Převratné události roku 1848 přinesly i novou správní organizaci. Při ní přišla Chrudim o krajský úřad a o kriminální soud. Obojí se však vrátilo zpět v roce 1855. Ve druhé polovině 19. stol. dostala obec železniční spojení, byly založeny peněžní ústavy a četné průmyslové podniky. Mezi nejvýznamnější patří po druhé světové válce dva velké průmyslové závody Transporta a Evona, které vznikaly v původních podnicích Wiesnerově strojárně a Popperově továrně.³⁶

První polovina 20. století znamenala pro Chrudim veliký zlom. Město se rozvíjelo v moderní středisko regionu a rozvíjela se také jeho hospodářství a bytová infrastruktura. Bohužel na druhé straně byla tato doba ovlivněna úpadkem Chrudimi jako východočeské metropole. Tu převzali města Pardubice a Hradec Králové. Po konci války se město snažilo posílit své postavení. Žádalo o velkou vojenskou posádku a maximální počet škol, včetně vysoké školy. V šedesátých letech byly schváleny plány na přestavbu historických předměstí, kterým byly Jánské a Kateřinské. Celospolečenské změny v letech 1989 a 1990 ovlivnily

³⁴ POCHOBRADSKÝ, Ferdinand. ADÁMEK, Jaroslav. *Stará Chrudim*. Chrudim 1932.

³⁵ FLORIÁN, Čeněk. *Chrudim. Úvod do historie města*. Chrudim 1945.

³⁶ KOBETIČ, Pavel, a kol.: *Chrudim: Vlastivědná encyklopedie*. Praha 2005. s. 54, ISBN 80-903481-4-9.

vývoj Chrudimi i jejího okolí. Bylo upuštěno od další přestavby historických památek a i od dalších panelákových výstaveb.³⁷

3.2. Hřbitov u Kříže

První zmínka o kostele Povýšení svatého Kříže a hřbitova, pochází z roku 1349. Kostel však po husitských válkách zanikl a byl přenesen ke kostelu sv. Kateřiny. Stav kostela i samotného hřbitova byl chátrající. V rozmezí let 1863-1864 proběhly stavební úpravy podle městského stavitele Františka Schmoranze, který nechal zvětšit vstupní prostor na hřbitov, kde byla postavena nová vstupní brána.

Další vstup je umožněn středovou bránou, která je po stranách opatřena dvěma menšími vstupy stejného profilu. Nad horním obloukem vstupní brány je umístěn velký kamenný kříž posazený na podstavci. Brána je ohraničena dvěma sloupy, na nichž jsou umístěny kamenné vázy připomínající svým tvarem poháry na víno.

Na tomto hřbitově je pohřbeno mnoho slavných obyvatel města. Mezi nejvýznamnější patří Karel Roth, Františka Wiesnera, Karel Pippich a třeba Antonín František Rybička, jehož hrob je označen jako kulturní památka.³⁸

3.3. Hřbitov u svatého Václava

Nachází se na kopci v novoměstské čtvrti, odkud je krásný pohled do širokého okolí. Hřbitov byl vybudován jako náhrada za zrušený hřbitov u kostela sv. Michaela odkud bylo také mnoho pomníků přeneseno. V roce 1866 byly na tento hřbitov instalovány pomníky obětí prusko-rakouské války.³⁹

Hřbitov byl obehnaný mladými stromky ořešáků a vepředu byl osázen okrasnými křovinami. Důstojný vstup poskytovala románská brána zdobená kamenným křížem.

3.4 Židovský hřbitov

Židovský hřbitov byl založen v roce 1889 a předán do užívání 19. ledna 1890 Spolkem izraelitů. Od druhé světové války hřbitov nemohl být užíván a postupně chátral. Nejstarší náhrobek pochází z roku 1890, nejmladší z roku 1940.

³⁷ FROLÍK, Jan. a kol. *Poválečný vývoj v letech 1945 – 1989*. IN: Historický atlas měst České republiky – Chrudim. Praha 2003.

³⁸ CHARVÁT, Jiří. *Stará Chrudim*. Okresní muzeum v Chrudimi, 1991. s. 93.

³⁹ KOBETIČ, Pavel a kol.: *Chrudim. Vlastivědná encyklopedie*. Praha 2005. s. 49-50. ISBN 80-903481-4-9.

Náhrobků se dochovalo zhruba 100. Na některé náhrobky byly dotesány jména obětí nacismu. Nápisy na náhrobcích jsou v českém, německém a hebrejském jazyce.⁴⁰

4. Heřmanův Městec

4.1. Historie města

Rok založení města není přesně zjištěn. Pravděpodobně to založení proběhlo kolem roku 1280 kdy Heřman z Lichtenburku kolonizoval krajinu kolem hradu Lichnice. Skrze město procházela známá Trstenická stezka vedoucí z Moravy do Prahy, která učinila z města obchodní centrum pro široké okolí. K obchodnímu rozvoji města přispělo od 15. století i velké židovské osídlení, které se rozkládalo v jeho severní části.

O rozvoj města se nejvíce zasloužili Šporkové. Byl rozšířen zámek a kostel, který byl při požáru v roce 1740 zcela zničen. Od roku 1828 bylo město v držení rodu Kinských. Ti se zapsali do rozvoje města např. zřízením Mariánské nemocnice, hřebčína, ale i rozšiřováním zámku a parku do dnešní podoby. V 19. století se rozvíjí kulturní i společenský život. Za první republiky se rozvíjí výstavba malých rodinných vilek. V průběhu německé okupace za druhé světové války zaniká židovská komunita. Na podzim v roce 1944 podporují městečtí občané partyzánské hnutí na Železných horách a ustavují ilegální Revoluční národní výbor, který se v květnových dnech ujímá řízení událostí při útěku německé armády.⁴¹

Po konci druhé světové války dochází k široké výstavbě rodinných domků a sídlišť a zvyšuje se počet obyvatel. Jsou rekonstruovány silnice, chodníky, rozvod elektrické energie. a po celém městě je vybudován vodovod.

4.2. Městský hřbitov

Poměrně rozlehlý hřbitov se nalézá po levé straně u hlavní silnice směrem k rekreačnímu středisku Konopiště.

Celý hřbitov nepravidelného tvaru je obehnan kamennou zdí. Ve zdi západní strany hřbitova jsou patrné zazděné kusy starých náhrobků. Ještě nedávno se zde nacházely historický i umělecky vzácné pomníky. Největší devastaci prodělal hřbitov v sedmdesátých letech 20. stol, kdy byla většina náhrobků byla zcela zdemolována. Zachovalo se zde jen

⁴⁰ Czeocot.cz [online]. [cit. 2011-05-22] Chrudim – židovský hřbitov. Dostupné z URL: <http://www.czeocot.cz/turisticky-objekt/5308_chrudim-zidovsky-hrbitov>

⁴¹ JANATA, Václav. et al. *Heřmanův Městec 1996*. Heřmanův Městec: Lelnín, 1996.

několik historicky zajímavých náhrobních kamenů městských kněží z 18. a 19. stol., tepaný kříž z 2. poloviny. 18. století, dva náhrobky rodiny z Greiffenklaui a ještě několik dalších.⁴²

4.3. Židovský hřbitov

V Heřmanově Městci je židovský hřbitov podle ústní tradice datován do první poloviny 15. století, kde se hovoří se náhrobku s datem 1430. Do konce 15. století židovské osídlení následkem válek, epidemií ve městě zaniká, ale ještě koncem téhož století se obnovuje. Zdevastovaný hřbitov se začal opět používat v zavážkovém stavu, kdy kvůli nedostatku místa se muselo navážet nové zeminy, která se pokládala na původní.

V roce 1667 dochází k prvnímu známému rozšíření hřbitova. Poté následují ještě další čtyři. Poslední a největší rozšíření se uskutečňuje v roce 1838. Nejstarší náhrobní kameny jsou dnes již zcela poškozené a nečitelné. Zachoval se pouze jediný čitelný z roku 1647.

Současná rozloha hřbitova, který se nachází se na severovýchodním okraji města je téměř 4 000 m². V jednadvaceti řadách rozdílné délky je přes tisíc náhrobních kamenů. Náhrobní kameny, zvláště starší, jsou většinou pískovcové, novější mramorové.⁴³

Završení stél je různorodé. Objevují se špičaté, obloukové, různě zvlněné i asymetrické. Nápisů na náhrobcích jsou většinou hebrejské, ale objevují se i nápisy německé, české a kombinované. Na náhrobcích jsou vyobrazeny tradiční symboly jako jsou např. žehnající ruce, konvice, rostlinná ornamentika i symboly znázorňující jména zemřelých. Hřbitov svoji rozlohou patří k větším a k nejstarším a nejzachovalejším židovským hřbitovům v Čechách.⁴⁴

5. Slatiňany

5.1. Historie města

První písemná zmínka o Slatiňanech pochází z roku 1294, kdy zde stála pouze dřevěná gotická tvrz. Jejím vlastníkem byl v letech 1294 až 1297 František ze Slatiňan.

V rozmezí let 1525-1547 byla osada Slatiňany v majetku královského věnného města Chrudimi, nicméně v roce 1547 byly Slatiňany spolu s dalšími statky městu zkonfiskovány

⁴² JANATA, Václav, et al. *Heřmanův Městec 1996*. Heřmanův Městec: Lektín, 1996. s. 12.

⁴³ FIEDLER, Jiří. *Židovské památky v Čechách a na Moravě*. Praha: Sefer, 1992, s. 67. ISBN80-900895-1-8.

⁴⁴ hermanuv-mestec.cz [online]. [cit. 2011-01-02]. *Židovské památky*. Dostupné z URL: <<http://www.hermanuv-mestec.cz/mesto-hermanuv-mestec/zidovske-pamatky/>>

pro účast na protihabsburském boji. Ferdinand I. Habsburský postoupil toto panství roku 1548 Janovi z Pernštejna.⁴⁵

Ve druhé polovině 18. století se z bezvýznamné vsi stávají Slatiňany hospodářsky i kulturně živým místem. Vzniká zde například v roce 1859 cukrovar s rafinérií a kostkárnou, který stejně jako kamenný most přes Chrudimku, který postavil stavitel František Schmoranz. Slatiňany byly 1.7. 1971 povýšeny na město.⁴⁶

5.2. Městský hřbitov

Počátky nového hřbitova ve Slatiňanech se datují do roku 1816, kdy byl založen tehdy ještě na místě, které leželo mimo město. V roce 1891 do něj bylo převezeno a uloženo několik lidských ostatků, které se do té doby nacházeli poblíž rekonstruovaného kostela sv. Martina.⁴⁷ Hřbitov je v dnešních časech poměrně rozsáhlý a celý obehnaný zdí. Postupem času, jak se město rozrůstalo, tak celý hřbitov obklopilo.⁴⁸

Starší náhrobky se nacházejí v západní části hřbitova a mezi nejzajímavější hrobky zde patří hrobka rodiny Schmoranzovi a jejího hlavního představitele Františka Schmoranze.

6. Trhová Kamenice

6.1. Historie města

První písemná zpráva týkající se této pochází z roku 1242. Dá se ovšem předpokládat, že osada byla založena již dříve. Pravděpodobným zakladatelem byl klášter ve Vilémově.⁴⁹

Vzhledem ke své poloze u brodu přes řeku Chrudimku byla osada Kamenice přirozeným správním a obchodním a možná i obranným středověkým sídlem, které nemělo ve své době v této části Železných hor konkurenta. Z této doby jsou i první zmínky o rybníční tvrzi Kamenice pod Zeleným Táborem.

V 16. století začíná šlechta hospodařit ve vlastní režii a na trhovakamenicku vznikají pivovary, hamry, mlýny a pily včetně soustav náhonů, splavů a rybníků sloužících i k chovu ryb. V této době se tvářnost krajiny asi změnila nejvíce. Následovala Třicetiletá válka a švédské vojsko prošlo pod vedením vojevůdce Torstensonova Železnými horami, což způsobilo

⁴⁵ slatinany.cz [online]. [cit. 2011-15-02]. *O městě*. Dostupné z URL: <<http://www.slatinany.cz/omst.php>>

⁴⁶ PEŠKOVÁ, Markéta. *Město Slatiňany*. Slatiňany: Město Slatiňany, 2003.

⁴⁷ Ozveny.slatinany.cz [online]. [cit. 2011-05-23]. *Ozvěny Slatiňan*. Dostupné z URL: <<http://ozveny.slatinany.cz/cl1801737343.htm>>

⁴⁸ PEŠKOVÁ, Markéta. *Město Slatiňany*. Slatiňany: Město Slatiňany, 2003.

⁴⁹ Trhovakamenice.cz [online]. [cit. 2011-05-29]. *Památky*. Dostupné z URL: <<http://www.trhovakamenice.cz/clanek-30>>

zpustnutí poloviny statků a vydrancování okolí. Další hospodářský vzestup začíná až v závěru 17.století.⁵⁰

6.2. Městský hřbitov

Historie současného hřbitova se datuje od roku 1832, kdy při vypuknutí cholery, nestačila kapacita hřbitova, který se nacházel kolem kamenického kostela ve městě. Hřbitov byl obehnán zdí kolem které byly vysázeny břízky. V levém zadním rohu hřbitova byla postavena márnice stavitelem Františkem Schmoranzem.⁵¹

Uprostřed hřbitova stojí dřevěný kříž na železném podstavci. Původní kříž byl železný, avšak škodou způsobené bleskem v roce 1944 byl kříž nahrazen. Nejvzácnější památkou na hřbitově je hrobka vídeňského architekta Františka Šebka. Hrobku vybudoval Josef Hlávka a v roce 1998 byla prohlášena za kulturní památku.

7. Hlinsko

7.1. Historie města

První historicky doložená zmínka pochází až z první poloviny 14. století. Město používalo stejný městský znak do 18. století jako Páni z Pardubic. Ty měli ve znaku stříbrného koně ve skoku v červeném poli. Roku 1821 dostalo město magistrát.

V 18. století se Hlinsko snažilo o vymanění z vrchnostenské pravomoci, což vedlo k výstavbě radnice. Od roku 1834 do roku 1919 bylo Hlinsko sídlem okresu a spadala do něho centrální oblast Českomoravské vrchoviny.

Po roce 1919 se město stalo součástí chrudimského okresu s výjimkou let 1949 až 1960, kdy bylo opět okresním městem. V průběhu druhé světové války vznikají nové podniky s netradiční výrobou. K nejvýznamnějším patřila například továrna na zpracování mléka Nestlé. V prostoru mezi tvrzí a kostelem se zachoval ojedinělý soubor roubených domků, zvaný Betlém, který je zpřístupněným památkovým celkem. Ve městě se také nachází muzeum, které bylo jako jedno z nejstarších v Čechách, založeno v roce 1874.⁵²

⁵⁰ DOSTÁL, Jaroslav. *Železné hory: Bohdaneč, Čáslav, Golčův Jeníkov, Habry, Heřmanův Městec, Chotěboř, Chrudim, Kunětická Hora, Kutná Hora, Nasavrky, Pardubice, Přelouč, Ronov n. Doubr., Slatiňany, Trhová Kamenice, Vápenný Podol, Žehušice, Žleb*. Praha 1947. s. 68.

⁵¹ Tamtéž. s. 69.

⁵² ŠRÁMEK, Karel. *Hlinsko v Čechách: stručný nástin dějin města*. Hlinsko v Čechách: Vlastivědné muzeum a galerie, 1968. s. 10-45.

7.2. Městský hřbitov

Velmi rozlehlý hřbitov, ležící poblíž okraje města obsahuje přes stovky hrobek a náhrobků. Jeho historie je zaznamenána k roku 1845, kdy byl zřízen na původním starém hřbitově.

Nejzajímavější hrobky se nachází kolem celého hřbitova u vysoké hřbitovní zdi. Střední část je vyplněna novějšími náhrobky. Hřbitov obklopuje u své jižní části kostel Narození Panny Marie.⁵³

7.3. Židovský hřbitov

Tento malý židovský hřbitov se nachází na okraji města při silnici směřující na Trhovou Kamenici. Hřbitov byl založen poměrně pozdě v roce 1904 a sloužil do druhé světové války. Nejmladší náhrobek pochází z roku 1939. Celý hřbitov je ohrazen vysokou cihlovou zdí a na jeho ploše se nachází na 34 novodobých náhrobků.⁵⁴

8. Hrochův Týnec

8.1. Historie města

První písemné zmínky pochází z roku 1293, které hovoří o osadě zvané Týnec. Základem byla ohrazená tvrz a několik hospodářských stavení na návrší, kde stávala bývalá škola. Název Hrochův Týnec je spojen s rodem Hrochů z Mezilesic, kterým osada patřila. Bylo i jejich zásluhou, že osada byla za panovníka Ferdinanda I v roce 1544 povýšena na městys a byl jí přidělen znak a pečeť, které jsou odvozené od kostela, jenž je zasvěcen sv. Martinovi.

Období klidného vývoje narušily okamžiky, které obec nadlouho nepříznivě poznamenaly, jako bylo například vyplenění obce za třicetileté války nebo přesun ruských vojsk mezi lety 1799 a 1800. Přesto rozvoj obce, kde převažovalo především zemědělství, zaznamenává zejména v 19. století i rozvoj průmyslu. Roku 1853 je Hrochův Týnec povýšen na město a dostává se mu přidělení příslušných práv. Postupně byl postaven cukrovar a roku 1899 byla uvedena do provozu železnice, zaveden telegraf a zřízena pošta.⁵⁵

⁵³ ŠRÁMEK, Karel. *Hlinsko v Čechách: stručný nástin dějin města*. Hlinsko v Čechách: Vlastivědné muzeum a galerie, 1968. s. 34.

⁵⁴ FIEDLER, Jiří. *Židovské památky v Čechách a na Moravě*. Praha: Sefer, 1992, s. 64. ISBN 80-900895-1-8.

⁵⁵ AUGUSTÍN, Josef. *Velká encyklopedie měst a obcí ČR*. Praha: Knižní klub, 2001. s. 145. ISBN 80-242-0565-3.

8.2. Městský hřbitov

Historie městské hřbitova v Hrochově Týnci se udává od roku 1830, kdy byl vybudován a následně vysvěcen. V roce 1832 na hřbitově byla postavena a vysvěcena kaple sv. Anny⁵⁶, která je situována do středu hřbitova. Na středně velkém hřbitově se nachází na tři sta náhrobků a hrobek, které jsou umístěny v jednotlivých řadách.

⁵⁶ AUGUSTÍN, Josef. *Velká encyklopedie měst a obcí ČR*. Praha: Knižní klub, 2001. s. 146. ISBN 80-242-0565-3.

9. Soupis vybraných sepulkrálních památek

9.1 Soupis náhrobků v letech 1780–1860

Náhrobek: Jiřího Šťávy a jeho ženy (**Obr. 1**)

Umístění: Chrudim, hřbitov U svatého Kříže

Datace: kolem roku 1835

Stav náhrobku: náhrobek se nachází ve velmi dobrém stavu, nejsou zde žádné viditelné poškození

Autorství: neznámé

Památková ochrana: není

Středně vysoký vertikální náhrobek je složen ze tří částí. Malý dvou stupňovaný podstavec, samotný náhrobek a kříž. Celý náhrobek je vyroben z pískovce v pozdně klasickém slohu. V přední stěně náhrobku je zapuštěn obdélníkový dřík, který se u svého vrcholu uzavírá do tvaru lomeného štítu. V těchto místech jsou po stranách dva ozdobné hroty. V dříku je umístěna černá skleněná tabulka, která obsahuje bílými písmeny jména zesnulých osob. Horní část náhrobku je tvořena dvěma lomenými štíty, které se ve svém středu navzájem púlí.

V horní části se nachází tmavě zelený křesťanský kříž s vlastním podstavcem. Kříž nemá žádnou zdobenou výplň, pouze lehce zaoblené konce svých ramen.

Náhrobek: Hrobka rodiny Škvorových (**Obr. 2**)

Umístění: Slatiňany

Datace: kolem roku 1850

Stav náhrobku: náhrobek se je dobrém stavu, patrné poškození způsobené působením klimatických podmínek

Autorství: neznámé

Památková ochrana: není

Tato mohutnější hrobka patří rodině Škvorových vybudována v gotickém slohu, je situována ke kamenné hřbitovní zdi, která jakoby celou hrobku rozdělila do dvou částí. První část hrobky je tvořena dvěma obdélníkovými černými deskami, které jsou zapuštěny do zdi. Na deskách jsou uvedeny lehce nečitelná jména zesnulých členů rodiny.

Druhá a zřejmě hlavní část celé hrobky je do popředí vystupující mohutný náhrobek, který je vyroben z pískovce a nebo kamene. V dolní části je zabudován miniaturní portál, před kterým je umístěn poměrně veliký kamenný kalich. Po stranách náhrobku se nacházejí dva korintské sloupy, jenž jsou zakončeny motivem listové hlavičky. Nad sloupy je použit vlys, ve kterém se nachází zřejmě motiv rostliny s trny. V náhrobku je zapuštěn jednoduchý obdélníkový dřív a v něm uložena černá tabule obsahující nápisy zesnulých členů rodiny.

Horní část náhrobku je tvořena malým gotickým portálem, který má nad obloukem dva květy. Samotná hrobka je celá ohraničená železným plotem, který má různě profilovanou výplet.

Náhrobek: Hrobka Františka Šebka (**Obr. 3**)

Umístění: Trhová Kamenice

Datace: 1857

Stav náhrobku: hrobka je ve velmi dobrém stavu, viditelné pouze poškození způsobené vlivem klimatických podmínek

Materiál: vápenec

Autorství: Josef Hlávka

Památková ochrana: kulturní památka

Tato mohutná hrobka Františka Šebka a jeho rodiny v novogotickém slohu dominuje celému hřbitovu v Trhové Kamenici. Hrobka nacházející se u hřbitovní zdi a ve stínu mohutných jehličnanů je uměleckým skvostem, který nechal František Šebek vytvořit pro svoji zesnulou ženu. Hrobka byla umístěna na jednom z vídeňských hřbitovů, kde byl i později pohřben samotný Šebek. v roce 1897 však byl hřbitov zrušen a zásluhou prasnynovce Jana Nevole byla hrobka dopravena do Trhové Kamenice, kde slouží jako rodinné místo posledního odpočinku.⁵⁷

Mohutná hrobka je tvořena ze tří částí. Dolní část je vytvořena ze složitého, střední část je samotný náhrobek a horní část je tvořena z vysokého novogotického portálu. Ve spod se nachází menší stupňovaný kamenný podstavec, ze kterého vyrůstá samotný náhrobek. Ten má v sobě zapuštěny dva jednoduché čtvercové dřív ve kterých jsou umístěny dvě desky, zřejmě z bílého mramoru, na kterých jsou uvedena jména Františka Šebka a jeho ženy. Mezi

⁵⁷ Stavebnictvi3000.cz [online]. [cit. 2011-06-01]. *Po stopách architekta a stavitele Josefa Hlávky*. Dostupné z URL: <<http://www.stavebnictvi3000.cz/clanky/Po-stopach-architekta-a-stavitele-josefa-hlavky-ve-vidni/>>

těmito deskami je umístěna třetí s dalšími jmény zesnulých. Náhrobek je zakončen malou římsou a vlysem.

Horní část je tvořena z vysokého portálu ve kterém je vyobrazen ukřižovaný Ježíš Kristus, pod kterým se nacházejí tři osoby. Žena po levé straně má tělo zahaleno dlouhým šatem a vlasy plachetkou. Kolem hlavy má svatozář a její pohled směřuje směrem ke Kristovi. U jeho nohou klečí další postava, zřejmě muž mající kolem hlavy svatozář, který svírá rukama Kristovi nohy. Po pravé straně stojí další žena. Tělo má zahalené do dlouhého šatu a vlasy lehce poodkryté pod plachetkou. Kolem ženiny hlavy je opět svatozář. Pod postavami je do dolní části portálu zapuštěn podlouhlý úzký obdélníkový dřík s nápisem:

„DOKONÁNO JEST“

Portál je po stranách tvořen plochými sloupy, které jsou zakončeny listovou hlavicí. Nad nimi je mezi římsou vložen vlys, který jakoby ohraničoval štít portálu. Na vnitřních částí sloupů můžeme vidět zapuštěný zřejmě rostlinný motiv s motivem kříže. Hrany obloukového portálu mají zajímavý motiv zakončení. Celý portál je zakončen lomeným štítem, který na sobě nese různé listové ozdoby.

9.1.1. Josef Hlávka

Josef Hlávka se narodil 15. února 1831 v Přesticích a zemřel 11. března 1908 v Praze. Byl stavebním radou, architektem a městským stavitelem ve Vídni a posléze v Praze, kde působil jako stavební podnikatel, stavitel, architekt a mecenáš. V letech 1883-91 byl poslancem rakouské říšské rady za staročeskou stranu a též byl poslancem zemského sněmu. Mezi jeho hlavní architektonickou činnosti patřila stavba budov, paláců, kostelů, škol aj.⁵⁸

⁵⁸ VLČEK, Pavel. *Encyklopedie architektů, stavitelů, zedníků a kameníků v Čechách*. Praha: Academia, 2004. s. 238. ISBN 80-200-0969-8.

10.1. Soupis náhrobků v letech 1860 – 1900

Náhrobek: Hrobka rodiny Tocháckovy (**Obr. 4**)

Umístění: Heřmanův Městec

Datace: 1888

Stav náhrobku: hrobka je částečně poškozena, špatně čitelné nápisy na deskách, chybějící část jména rodiny Tocháckovy v horní části hrobky rozpadající se římsa v levé části zdi

Materiál: vápenec

Autorství: neznámé

Památková ochrana: není

Tato vysoká klasicistní hrobka se nachází hned u vstupní brány a můžeme opět rozdělit do dvou částí. Hlavní část hrobky je vysoký vertikální náhrobek s figurální sochou ve výklenku a vedlejší část je kus hřbitovní zdi. Tato část hrobky je tvořen z mohutnějšího podstavce, který má na sobě umístěny tři šedé desky se jmény zesnulých.

Nad podstavcem vystupuje samotný náhrobek, který je tvořen po stranách dvěma drážkovanými sloupy. Mezi nimi je umístěn výklenek, kde se nachází zřejmě bronzová socha Ježíše Krista. Ten je oblečen do dlouhého pláště, přičemž si levou rukou drží dlouhý hubený kříž a pravou ruku má zvednutou do úrovně prsou. Nad sochou se nachází je profilovaný plný oblouk kolem kterého je vyobrazen listový motiv..

Horní část hrobky je uvozena malou římsou a vlysem ve kterém se kterém je nápis:

„HROBKA RODINY TOCHÁČKOVI“

Vrchol hrobky je zakončen klasickým trojúhelníkovým frontonem, který má na své špici klasický kříž s vlastním podstavcem.

Náhrobek: Hrobka rodu Beránků (**Obr. 5**)

Umístění: Heřmanův Městec

Datace: kolem roku 1890

Stav náhrobku: stav hrobky je velmi dobrý, výrobní materiál vlivem klimatických změn postupně ztrácí svoji přirozenou barvu

Materiál: pískovec

Autorství: neznámé

Památková ochrana: není

Jedna z klasických středně velikých hrobek se opírá o hřbitovní zeď, která rozděluje hřbitov na dvě části. Hrobka je složená z jednoduchého dlouhého podstavce na kterém je umístěn samotný náhrobek. Zde opět můžeme vidět příklady hrobek, kde nám vystupuje střední část do popředí, což znamená, že jména uvedená na desce byla pro daný rod významná.

Do postraních náhrobků jsou zapuštěny pravidelné obdélníkový dřík, do kterých jsou vloženy černá keramické desky se jmény zesnulých. Po stranách si detailnějším pohledem můžeme všimnout chybějících ozdobných motivů, které naopak vidíme na náhrobku veprostřed. V horní části obou náhrobků je vložen vlys, na kterém jsou připevněny další keramické desky.

Vystupující náhrobek má v sobě zapuštěn také klasický dřík a v něm umístěnou keramickou desku. Po stranách desky jsou vyobrazeny dvě palmové větvičky, které jsou připoutány k náhrobku čtyřmi páskami. Horní část náhrobku obsahuje malý půloblouk, kde na středu je vavřínový věnec s barevným květem a dále nese kříž s vlastním podstavcem.

V popředí celé hrobky se nachází veliká krycí náhrobní deska s reliéfem kříže, což bylo časté u katolických hřbitovů.

Náhrobek: Rodina Vacíkova (**Obr. 6**)

Umístění: Heřmanův Městec, městský hřbitov

Datace: kolem roku 1890

Stav náhrobku: stav sloupovitého náhrobku je velmi dobrý, sloup začíná ztrácet vlivem klimatických podmínek svoji původní barvu

Materiál: mramor

Autorství: neznámé

Památková ochrana: není

Zde je náhrobek ve tvaru čtyřhranného sloupu a který můžeme rozdělit do třech částí. První část je dvou stupňovaný sokl na kterém se sloup tyčí. Na něj navazuje část druhá, což je dolní tělo sloupu. Ta má na sobě vyryta jména zesnulých členů rodiny Vacíkovi. Nad jmény vytvořen malý lomený štít, který náhrobku přidává zajímavý doplněk.

Horní a poslední část je složena z vlastního stupňovaného podstavce, ze kterého se sloup tyčí. Ten má celou svoji přední stěnu popsánu jmény zesnulými, u vrcholu je vyobrazen větší černý kříž, který má ozdobné hroty na konci ramen. Ve spodní části sloupu je zapuštěn dřík ve tvaru půloblouku, v němž se nachází na bílém podkladě blíže nespecifikovaný vzor.

Náhrobek: Hrobka rodina Fialovy (**Obr. 7**)

Umístění: Hlinsko, městský hřbitov

Datace: kolem roku 1895

Stav náhrobku: stav této hrobky je velice dobrý, pouze v levé části začíná barva blednout

Materiál: pískovec

Autorství: neznámé

Památková ochrana: není

Vysoká hrobka nacházející se u hřbitovní zdi leží mezi bujným a vysokým keřovitým porostem, což lehce znemožňuje kvalitní pohled na hrobku jako celek.

Hrobka je složena vysokých dvou podstavců, nichž jeden má v sobě zapuštěn malý obdélníkový dřík a v něm vloženou černou keramickou desku se zlatým nápisem:

„VŮLÍ PÁNĚ ODCHÁZÍTE TATO MÍSTA ABYSTE SMÍŘENÍ SE ŽIVOTEM
DOŠLI VĚČNÉHO KLIDU“

Střední část hrobky je tvořena samotným náhrobkem, který má po stranách dva sloupy zakončené profilovanou hlavicí, které také slouží jako podpěra pro horní štíty hrobky. Uprostřed náhrobku je zapuštěn profilovaný dřík, který má v horní a dolní části vyobrazeny motivy okrasných listů. Ve dříku je uložena černá keramická deska na které jsou uvedena jména zesnulých. Nad dříkem je zobrazen půloblouk, který je na obou svých koncích posazen na malé sloupy umístěné do těsné blízkosti sloupů velkých. V horní části je mezi profilovanými částmi štítu opět zapuštěný dřík, který se podobá tomu na náhrobku. Jeho hrany jsou ozdobeny listovými motivy a na černé desce, která je zapuštěna vně je nápis:

„HROBKA RODINY FIALOVY“

Vrchol hrobky nese malý kříž, který má ve svém středu umístěn květ a po stranách štítů jsou na vlastních podstavcích umístěny dva předměty připomínající poháry.

Náhrobek: Vlachů a Rocenů (**Obr. 8**)

Umístění: Hrochův Týnec, městský hřbitov

Datace: kolem roku 1894

Stav náhrobku: Stav tohoto náhrobku je výborný, není na něm patrné žádné poškození

Materiál: černý mramor

Autorství: J. Růžička⁵⁹

Památková ochrana: není

Jednoduchý náhrobek je umístěn u hřbitovní zdi a má tvar čtyřhranného sloupu se skládá ze silného kamenného soklu na kterém jsou umístěny podstavec, malý náhrobek a samotný vysoký sloup.

V tomto případě jsou na každé části celého náhrobku uvedena jména zesnulých a tak nemá moc smysl je jednotlivě popisovat. V horní části náhrobku tak můžeme ještě nalézt klasický bílý kříž, který má zakulacená zakončení u svých ramen a pod ním dvě zkřížené dvě palmové větvičky.

⁵⁹ Bohužel se nepodařilo dohled autorství tohoto náhrobku. Stavitelů pod jménem J. Růžička bylo několik, bohužel ani jeden nežil v daném období.

Náhrobek: Rodina Adámkova (**Obr. 9**)

Umístění: Hrochův Týnec, městský hřbitov

Datace: kolem roku 1895

Stav náhrobku: Hrobka je opět ve výborném stavu, žádné známky poničení

Materiál: černý mramor

Autorství: neznámé

Památková ochrana: není

Tuhle středně velikou hrobku můžeme opět rozdělit na několik částí. Tentokrát se hrobka skládá z náhrobku, který je opřen o hřbitovní zeď, další část je tvořena náhrobkem, který vystupuje do popředí a poslední část tvoří krycí náhrobní deska s kamenným oplocením umístěná před náhrobkem.

Hlavní část hrobky je umístěna u zdi o kterou je opřena jedna z náhrobních desek. Ten na levé straně má umístěna zlatým písmem vyrytá jména zesnulých členů rodiny. Do popředí vystupující druhá náhrobní deska má ve své dolní části dva široké podstavce, které nesou každý jeden kulatý a hranatý sloup. Sloupy svírají vnitřní část, kde jsou opět zlatým písmem vyryta jména zesnulých. V horní části náhrobku je malý lomený štít, který je hlavně nesen dříve zmíněnými sloupy.

V popředí náhrobku je položena veliká krycí černá náhrobní deska s reliéfem kříže a kolem hrobky je na malých kamenných sloupkách položena úzká mramorová deska, jenž ohraničuje celý prostor.

Náhrobek: Rodina Štěpánková (**Obr. 10**)

Umístění: Kočí

Datace: kolem roku 1885

Stav náhrobku: Náhrobek je opět ve výborném stavu, nejsou u něho patrné žádné známky poničení pouze lehce blednoucí barva na přední části náhrobku a částečně poškozená fotografie

Materiál: zřejmě mramor

Autorství: neznámé

Památková ochrana: není

Jeden ze středně velikých náhrobků svým tvarem připomíná již v katalogu dříve zmíněný náhrobek. V tomto případě opět vystupuje do popředí střední část náhrobku.

Náhrobek je složen ze soklu, který se nachází na veliké mramorové desce, která utváří celkovou rozlohu daného hrobu. Na soklu je umístěn vysoký podstavec, který nese náhrobní desky. Vystupující střední část má před sebou umístěn samotný podstavec, který obsahuje nápis: „R.I.P.“⁶⁰, a zároveň je na něm vztyčen klasický vysoký bílý kříž. Ten má na sobě nápis: „PAMÁTCE“ a ve středu kříže je připevněna lucerna.

Náhrobek: Rodina Jelínková (**Obr. 11**)

Umístění: Slatiňany, městský hřbitov

Datace: kolem roku 1880

Stav náhrobku: Náhrobek je ve špatném stavu, jsou zde velmi obtížně čitelné nápisy a náhrobek je silně ovlivněn působením klimatických podmínek

Materiál: pískovec

Autorství: neznámé

Památková ochrana: není

V tomto případě zde máme zchátralý a vlivem působení počasí poničený náhrobek, který je vybudován v gotickém stylu a je situována ke hřbitovní zdi mezi stejně poničené náhrobky.

Náhrobek je složen ze dvou stupňovaného soklu, na který je umístěn podstavec. Ten má v sobě zapuštěný pravidelný obdélníkový dřík, ve kterém je umístěna světlá deska. Ta obsahuje velmi špatně čitelnými nápisy jména zesnulých. Horní část podstavce je zakončena jednoduchá římsa, na které je umístěn samotný náhrobek.

Ten má svůj vlastní malý podstavec, ze kterého rostou dva menší sloupy. Náhrobek má ve střední části zapuštěn obdélníkový dřík, ve kterém je umístěna další světlá deska. Na ní jsou uvedeny další nápisy se jmény zesnulých osob, které jsou bohužel opět špatně čitelné. Celá horní část náhrobku nám může připomínat ramena kříže, které na sobě nesou dříve zmíněné dva sloupy.

Obě ramena mají v sobě zapuštěn prázdný dřík, který má profilovanou horní část. Nad rameny jsou položeny dva malé lomené štíty, které svírají hlavní štít. Ten má na své špičce umístěn malý klasický kříž a hrany štítu obsahují ozdobné motivy a v dolní části štítu se nachází malé kolečko se znakem kříže.

⁶⁰ Z překladu latinského jazyka tento nápis znamená „requiescat in pace“ nebo-li „nechť odpočívá v pokoji“.

Náhrobek: Čihákovi (**Obr. 12**)

Umístění: Slatiňany, městský hřbitov

Datace: kolem roku 1875

Stav náhrobku: Stav obou náhrobků je špatný, lehce nečitelné písmo, levému náhrobku

scházejí dva postranní sloupy a horní kříž, pravý náhrobek nemá sloup jeden,
levý náhrobek postrádá kříž

Materiál: pískovec

Autorství: neznámé

Památková ochrana: není

V tomto případě se jedná o dva stejné náhrobky, umístěny vedle sebe a opět situovány ke hřbitovní zdi. Celý prostor náhrobků je ohraničen železným plotem, který má různě profilovanou výplet'.

Oba náhrobky jsou umístěny na jednoduchém soklu, ze kterého se tyčí podstavec po stranách mající dva menší hranaté sloupky. Podstavec v levém náhrobku má v sobě zapuštěnou bílou desku, naopak druhý desku nemá.

Střední část náhrobků je tvořena po obou stranách dvěma sloupy s jednoduchou patkou a hlavicí. Bohužel v tomto případě u levého náhrobku sloupy zcela chybí a u pravého máme sloup pouze jeden. Oba náhrobky mají zapuštěn pravidelný obdélníkový dřík a v něm uloženou černou keramickou desku na které jsou zlatým písmem uvedeny lehce nečitelné nápisy.

Horní část náhrobku je vytvořena klasickým lomeným štítem, ve kterém je vyobrazen zřejmě ozdobný rostlinný motiv. Oba náhrobky nesou podstavce, ze kterých se tyčí malý klasický kříž. Bohužel u levého náhrobku kříž chybí.

Náhrobek: Hrobka rodiny Schmoranzovy (**Obr. 13**)

Umístění: Slatiňany, městský hřbitov

Datace: kolem roku 1890

Stav náhrobku: Celkový stav hrobky je velice dobrý, hrobka poškozena pouze působením klimatických podmínek

Materiál: pískovec, kámen, mramor

Autorství: neznámé

Památková ochrana: není

V tomto případě se jedná o největší a nejzajímavější hrobka na slatiňanském hřbitově, která je památkou rodiny Schmoranzových a zejména známému architektovi Františku Schmoranzovi. Hrobka vybudována v gotickém stylu je zapuštěna do hřbitovní zdi, která tak tvoří její podstatnou a hlavní část.

Samotná celá hrobka je ohraničena vysokým železným plotem, který má ozdobnou kruhovou výplet'. Hrobku můžeme rozdělit na dvě části. První část tvoří celkem sedm krycích náhrobních desek, jenž některé větší tvar a jsou z jiného materiálu, všechny ale společně nesou na sobě reliéf bílého nebo šedého klasického kříže. Ke každé krycí náhrobní desce náleží jedna z desek, které jsou zapuštěny do zdi a na kterých jsou světlým a nebo tmavým písmem uvedena jména zesnulých. Všechny desky jsou od sebe odděleny hranatými sloupy, které jsou vloženy do zdi a mají do sebe zapuštěné úzké obdélníkové dříky.

Druhou část hrobky tvoří náhrobek, do kterého je umístěna socha Panny Marie. Na náhrobku jsou po stranách do zdi vloženy dva hranaté sloupy, které mají do sebe zapuštěny také úzké dříky. Horní část náhrobku je tvořena římsou a tudorským obloukem, který obsahuje motiv vycházejícího slunce.

10.1.1. František Schmoranz starší

František Schmoranz starší se narodil 28. prosince 1814 v Bělé u Rychnova nad Kněžnou a zemřel 4. dubna 1902 ve Slatiňanech. Byl to známý architekt a stavitel, konzervátor, restaurátor a městský stavitel v Chrudimi druhé poloviny 19. století.

Ve své architektonické činnosti patřil k představitelům novogotiky a soustředil se zejména na obnovu a regotizaci církevních památek. Neogoticky přestavěl zámek Žleby a řadu budov v Chrudimi. Dalšími novostavbami byla například hrobka rodiny Karla Chotka ve

Vlatřově a zrestaurování kostela Nanebevzetí Panny Marie v Chrudimi a v Hradci Králové katedrálu svatého Ducha.⁶¹

Náhrobek: Náhrobek Pětiokých (**Obr. 14**)

Umístění: Chrudim, hřbitov u svatého Václava

Datace: kolem roku 1890

Stav náhrobku: Stav tohoto malého náhrobku je velmi dobrý, podstavec získává zelenou barvu vlivem klimatických podmínek

Materiál: pískovec a litina

Autorství: neznámé

Památková ochrana: není

Tento středně vysoký a jednoduchý náhrobek je složen se z vyššího soklu, na kterém je posazen menší podstavec a z něho se tyčícího litinového kříže.

V podstavci je zapuštěn čtvercový dřík, do kterého je umístěna černá zřejmě mramorová deska. Z postavce se do výše tyčí litinový kříž, který má ramena zakončená ozdobnými hroty. V dolní části kříže je vyobrazena malá postava andělíčka, který v obou rukách svírá bližší neurčený předmět. Celý litinový kříž má zdobenou vnitřní část rostlinnými motivy a ve střední části má umístěné předmět.

Náhrobek: Náhrobek Kautských (**Obr. 15**)

Umístění: Heřmanův Městec, městský hřbitov

Datace: kolem roku 1886

Stav náhrobku: Náhrobek je velmi dobrý, pouze lehce nečitelný nápis v dolní části

Materiál: bílý kámen

Autorství: neznámé

Památková ochrana: není

Opět náhrobek umístěný u hřbitovní zdi a vytvořený ve tvaru čtyřhranného sloupu. Celý je složen z jednoduchého soklu, na kterém je umístěn podstavec.

Po stranách má umístěny dva menší sloupky, které jakoby dolní část svíraly. V popředí dolní části podstavce vystupuje menší obdélníková deska se špatně čitelným

⁶¹ VLČEK, Pavel. *Encyklopedie architektů, stavitelů, zedníků a kameníků v Čechách*. Praha: Academia, 2004. s. 586. ISBN 80-200-0969-8.

nápisem. Samotný podstavec také obsahuje nápis. Horní část náhrobku je tvořena samotným sloupem, který je celý pokryt jmény zesnulých a nad nimi je vyobrazen tmavý malý kříž.

Náhrobek: Hrobka rodiny Schulzovy (**Obr. 16**)

Umístění: Trhová Kamenice, městský hřbitov

Datace: kolem roku 1890

Stav náhrobku: Tento náhrobek je v dobrém stavu, poškozen povrch vlivem působením klimatických podmínek

Materiál: kámen

Autorství: neznámé

Památková ochrana: není

Tato středně veliká hrobka je tvořena zadní dlouhou náhrobní deskou a náhrobkem, který vychází do popředí. Hrobka je složena z velmi malého kamenného soklu na kterém je umístěn dlouhý a poměrně vysoký podstavec, který na sobě nese samotnou celý náhrobek.

Část, která vystupuje do popředí je ve spodní části vytvořena ze dvou silných hranatých sloupů, které zde přebírají úlohu podstavců. Na nich je nesen hlavní náhrobek, jenž má v sobě zapuštěný jednoduchý obdélníkový dřík a v něm je usazená keramická černá deska. Nad ní je vyobrazen nápis: „RODINA SCHULZOVA“. Horní část dotváří silný černý kříž, který je ve své dolní části sevřen dvěma kamennými destičkami.

Zadní část náhrobní desky obsahuje dva jednoduché obdélníkové dříky, které mají do sebe vloženou keramickou desku se jmény zesnulých.

Náhrobek: Náhrobek Nevolových (**Obr. 17**)

Umístění: Trhová Kamenice, městský hřbitov

Datace: kolem roku 1882

Stav náhrobku: Náhrobek je ve velmi dobrém stavu, nejsou na něm žádné známky poškození, pouze u vstupní branky, která ohraničuje prostor před ním, chybějí tři železné hroty.

Materiál: kámen

Autorství: neznámé

Památková ochrana: není

Náhrobek ve tvaru čtyřhranného sloupu leží ve stínu mohutných jehličnanů a je situován v rohu hřbitova.

Náhrobek stojí na klasickém soklu a jednoduchém podstavci, před kterým je umístěna kamenná deska, jenž obsahuje jména zesnulých. Stejný pohled nás čeká po celé přední straně samotného sloupu, kde také najdeme černým písmem vyrytá jména zesnulých.

Horní části náhrobku nese svůj vlastní stupňovaný podstavec, na kterém je umístěn menší dřevěný kříž. V prostoru před náhrobkem jsou umístěny dva tlusté kamenné patníky mezi kterými je vstupní železná branka zakončená ozdobnými hroty.

Náhrobek: Hrobka rodina Dvořákových (**Obr. 18**)

Umístění: Trhová Kamenice, městský hřbitov

Datace: kolem roku 1881

Stav náhrobku: Tato menší hrobka je ve výborném stavu a nejsou na ní viditelné známky poškození

Materiál: černý mramor

Autorství: neznámé

Památková ochrana: není

Velikostí malá hrobka se nachází u hřbitovní zdi obklopená bujnou vegetací. Samotná je tvořena jednoduchým soklem, na kterém je umístěn troj stupňovaný podstavec a čtyřhranným sloup.

Dolní podstavec na sobě nese dva menší kvádrově sloupky, které mají na svých vrcholech umístěny dvě poměrně velké lucerny a zároveň mezi sebou svírají dva horní podstavce. Na nejvyšším podstavci je umístěn nápis:

„ODPOČINUTÍ LEHKÉ DEJ JIM O PANE!“

Hlavní část náhrobku je tvořena sloupem, která má celou přední stěnu popsanou jmény zesnulých osob. Na vrcholu je zlatou barvou vyobrazen klasický kříž a sloup zakončen pětihrannou špičkou.

Před náhrobkem je umístěna černá mramorová náhrobní deska a celý prostor je ohraničen železným plotem s ozdobnými hranami a výpletí.

Náhrobek: Náhrobek Morávkových (**Obr. 19**)

Umístění: Chrudim, hřbitov u Svatého Václava

Datace: kolem roku 1890

Stav náhrobku: Tento náhrobek je ve velmi dobrém stavu, nejsou zde žádné známky poškození jak náhrobku tak i sochy samotné

Materiál: kámen, vápenec

Autorství: neznámé

Památková ochrana: není

Veliký náhrobek vytvořen v renesančním stylu je umístěn opět u hřbitovní zdi v prostředí bohatého porostu. Vysoký náhrobek je složen ze dvou částí. První část je tvořena portálem s plným obloukem, ve kterém je umístěna figurální socha a z druhé části, jenž je tvořena náhrobní deskou umístěnou ve hřbitovní zdi.

Vysoký kamenný portál nese stupňovaný podstavec na kterém je umístěn veliký bílý kříž. Uvnitř portálu se nachází na vysokém bílém podstavci socha muže. Podstavec má v sobě zapuštěný dřík a v něm vyrytý nápisy, které jsou díky veliké přítomnosti popínavých rostlin nerozluštitelné. Socha má podobiznu muže, který je oblečen do dlouhého šatu a kolem hrudi má připnutý plášť. Na hlavě nese panovnickou korunu a v pravé ruce drží prapor a levou rukou se opírá o položený štít, který má postavený za svou levou nohou. Je oblečen do dlouhého šatu a kolem hrudi má obepnutí plášť.

Vedle portálu je ve hřbitovní zdi v zapuštěném dříku vsazena černá deska s profilovaným bílým rámem. Na desce jsou uvedeny bílým nápisy jména zesnulých.

Náhrobek: Náhrobek rodiny Štěpánkovy (**Obr. 20**)

Umístění: Chrudim, hřbitov U Kříže

Datace: není známá

Stav náhrobku: U tohoto náhrobku je stav velmi dobrém, socha vlivem působení klimatických podmínek začíná tmavnout

Materiál: vápenec

Autorství: neznámé

Památková ochrana: není

Architektonicky zajímavý náhrobek neznámé datace je umístěn u hřbitovní zdi chrudimského hřbitova a je obstoupen dvěma malými a jedním obrovským obeliskem.

Náhrobek je v tomto případě pouze bílá socha ženy v životní velikosti, stojící na šedém podstavci. Ta je zahalená do dlouhého šatu, který zahaluje celé tělo. Vlasy má zahaleny dlouhým pláštěm, který si přidržuje pravou rukou u krku. Má smutný pohled, který směřuje k nebesům. Před náhrobkem je umístěna středně veliká krycí deska na které je uvedeno jméno rodiny.

Náhrobek: Neznámého (**Obr. 21**)

Umístění: Chrudim, hřbitov u Svatého Václava

Datace: není známá

Stav náhrobku: Celkový stav je dobrý, náhrobek je v dolní části částečně rozpadlí a poškozený

Materiál: kámen

Autorství: neznámé

Památková ochrana: není

U tohoto středně vysokého náhrobku neznáme bohužel jak přibližnou dataci ani jméno zesnulých osob odkazující jejich památce. Náhrobek se skládá z malého kamenného soklu, na kterém se tyčí dva silné menší sloupy s drážkovaným vzorem. Oba sloupy mezi sebou svírají kamennou desku, do které je zapuštěný v malém dříku černá tabule a k ní je připevněna větší lucerna.

Oba sloupy na sobě nesou široký podstavec, do něhož je zapuštěn další obdélníkový dřík. Z podstavce vystupuje hlavní část náhrobku, která je zde tvořena vertikální kamennou deskou, v jejímž popředí vystupuje figura ukřižovaného Ježíše Krista na stupňovaném kříži.

Deska má po stranách vyobrazen kolečkový vzor, který tvoří na každé straně svislou dvojřadu. V dolní části u nohou Krista se nachází na každé straně dvě kamenné vázy pro umístění rostlin. A dále před náhrobkem je položena klasická krycí náhrobní deska bez jakéhokoliv reliéfu.

Náhrobek: Náhrobek Zeleye (**Obr. 22**)

Umístění: Chrudim, hřbitov u Svatého Václava

Datace: kolem roku 1866

Stav náhrobku: Stav tohoto náhrobku je velmi dobrý, viditelné poškození je pouze na
blednoucí barvě

Materiál: pískovec

Autorství: neznámé

Památková ochrana: není

Středně vysoký a jednodušší náhrobek je věnovaný muži, který zahynul při vojenském střetnutí pruských a rakouských jednotek v Chrudimi.

Jeho dolní část je složena z nízkého soklu a podstavce. Nad podstavcem je umístěna hlavní část náhrobku, který má v sobě zapuštěn jednoduchý dřík a v něm vsazenou černou mramorovou desku. Vrchol náhrobku je uvozen silnější římsou a čtyřhranným sloupem, na kterém se tyčí klasický kříž s vlastním podstavcem. Ramena kříže jsou kulatě zakončena a na přední straně sloupu je umístěn reliéf vavřínového věnce, který je obvázan stuhou.

Náhrobek: Náhrobek rodiny Pernerovy (**Obr. 23**)

Umístění: Chrudim, hřbitov u Svatého Václava

Datace: kolem roku 1866

Stav náhrobku: Stav tohoto náhrobku je velmi dobrý, viditelné poškození je pouze na
blednoucí barvě

Materiál: pískovec

Autorství: neznámé

Památková ochrana: není

Vysoký náhrobek gotického slohu, umístěný ke hřbitovní zdi, je tvořen dvěmi částmi. První část tvoří portál, který má dva vysoké sloupy, jež zakončuje listová hlavice a vrchol je uzavřen lomeným obloukem s profilovanou hranou.

Samotný náhrobek je vsazen do portálu a je tvořen soklem, jednoduchým podstavcem na kterém je umístěn dolní část těla náhrobku. Ta má v sobě zapuštěn pravidelný dřík ve kterém je vsazena se zlatými nápisy. Vrchol tohoto nižšího náhrobku je zakončen římsou

Horní část obsahuje hlavní tělo vertikálního náhrobku, které se tyčí až k vrcholu portálového oblouku. Zde je po celé stěně zapuštěn jeden veliký dřík, který je následně rozdělen. V horní části je profilován do tzv. oblouku oslího hřbetu ve kterém je vyobrazen znak ve kterém je šikmo položen klasický kříž, přes který spočívá zřejmě vavřínová větvíčka a pod křížem se nachází blíže neurčený předmět. Ke znaku patří také kamenný symbol umístěný nad nimi, který nám může připomínat srdce. Po obou stranách znaku se v rohách dříku nachází dva rostlinné květy. V dolním dříku, který má ozdobné hrany je zapuštěna černá keramická deska ze zlatými nápisy.

Vrcholek náhrobku je zakončen dvěma malými věžičkami a křížem, který má svůj vlastní podstavec. Kříž má na ramenou ozdobné hroty a rostlinný motiv výplně. Ve středu kříže je kolečko s nápisem „IHS“.

Náhrobek: Náhrobek neznámých (**Obr. 24**)

Umístění: Chrudim, hřbitov u Svatého Václava

Datace: není známa

Stav náhrobku: Tento náhrobek je v dobrém stavu, bohužel nápisy umístěné na něm jsou takřka nečitelné

Materiál: kámen

Autorství: neznámé

Památková ochrana: není

Středně vysoký šedý náhrobek můžeme rozdělit na dvě části. První část náhrobku tvoří sokl a hlavní tělo vertikálního náhrobku, který je ve své vrcholné části pokryt zřejmě motivem smutečný vrby. Na náhrobku nalezneme dvě černobílé fotografie ve zlatém rámečku, ke kterým v důsledku nečitelnosti nápisů nemůžeme přiřadit jména zesnulých.

Druhou částí je figura žena sedící u náhrobku, která je oblečena do dlouhého šatu. Obě ruce má sepnuté a opřené o pravé koleno. Její pohled směřuje směrem k zemi.

Náhrobek: Hrobka rodiny Červenkovy (**Obr. 25**)

Umístění: Chrudim, hřbitov u Svatého Kříže

Datace: kolem roku 1883

Stav náhrobku: Rodinná hrobka je v poměrně dobrém stavu, lehce nečitelné nápisy, chybějící písmena ve štítě u názvu rodiny a poškozený ochranný plot.

Materiál: pískovec

Autorství: neznámé

Památková ochrana: není

Mohutnější hrobka se hřbitově nachází mezi prvními hrobkami u vstupní brány. Jak už bývá zvykem u mohutných hrobek významných rodin, je situována ke hřbitovní zdi.

Celá je ohraničena železným plotem umístěným na kamenné zídce. Plot má ozdobné hroty a také výplň. V místě před samotnou hrobkou se nachází veliká šedá náhrobní krycí deska s reliéfem ve tvaru kříže. Po obou stranách se nachází jedna černá keramická a druhá šedá mramorová náhrobní tabulka s nápisy zesnulých osob.

Hrobka samotná je ve spodní části složena z podlouhlého soklu a podstavce, který nese dvě vertikální desky. Každá z nich je sevřena silnými kvádrovými sloupy, které nesou na vrcholu štít. Na levém náhrobku je vyobrazen veliký zřejmě rodinný erb a pod ním nápisy se jmény zesnulých členů. Na pravém náhrobku se objevuje veliký klasický kříž, který leží zřejmě na trnové koruně a v dolní části je obepnut lístky. Mezi oběma postraními náhrobky je na zdi připevněna zřejmě železná náhrobní tabulka, na které je bílým písmem uvedeno jméno zesnulého.

Vrchní část hrobky tvoří horní římsa a menší štít, který je nesen pěti malými drážkovanými sloupky. Do spodní části je vložen vlys s nápisem: „**RODINA ČERVENKOVA**“.

Náhrobek: Hrobka rodiny Fiterovy (**Obr. 26**)

Umístění: Chrudim, hřbitov u Svatého Kříže

Datace: kolem roku 1875

Stav náhrobku: Hrobka je ve výborném stavu, nemá na sobě žádné viditelné známky poškození

Materiál: bílý mramor

Autorství: mramorový náhrobní reliéf vytvořil v roce 1929 Ladislav Žák

Památková ochrana: není

Středně veliká hrobka umístěna u hřbitovní zdi je díky náhrobnímu reliéfu je z bílého mramoru jednou z význačných funebrálních plastik hřbitova.⁶²

Celá je ohraničena železnými sloupy mezi nimi je umístěn silný řetěz. Před hrobkou leží čtyři náhrobní krycí desky se zapuštěným reliéfem klasického kříže. Zbylá část hrobky leží na vyšším mramorovém podstavci, který má na sobě vyryta jména zesnulých. Ke každému jménu náleží případná krycí náhrobní deska.

Na náhrobním reliéfu je vyobrazeno několik postav společně se zlatou duhou. Postavy zleva doprava zobrazují sedící ženu, která vzhlíží ke stojícímu Ježíši Kristovi. Ten si pravou rukou podržuje u prsou plášť a kolem hlavy má zobrazenou svatozář. Pod ním se nachází další postava muže, který si levou rukou podpírá skloněnou hlavu. Vedle něho je sedící žena, která přidržuje za tělíčko a hlavičku stojící malé děťátko, které se k ní tiskne. Další postavou je opět muž, který sedí na svých kolenou a také vzhlíží ke Kristovi a poslední figurou na reliéfu je ležící ovce.

10.1.2. Ladislav Žák

Ladislav Žák se narodil 25. června 1900 v Praze a zemřel 26. května 1973 také v Praze. Byl to architekt, malíř a bývalý profesor Uměleckoprůmyslové školy v Plzni. Zabýval se především bytovou architekturou, navrhoval vily. Po druhé světové válce se věnoval rozsáhle zakázce Památníku obětem nacismu v Ležákách a ve zbytku života se Žák věnoval teoretické práci na pedagogické architektuře.⁶³

⁶² Charvát, Jiří, *Chrudimský hřbitov U kříže*, Chrudim 1997, str. 9.

⁶³ VLČEK, Pavel. *Encyklopedie architektů, stavitelů, zedníků a kameníků v Čechách*. Praha: Academia, 2004. s. 735-736. ISBN 80-200-0969-8.

Náhrobek: Hrobka rodiny Rothovy (**Obr. 27**)

Umístění: Chrudim, hřbitov u Svatého Kříže

Datace: kolem roku 1874

Stav náhrobku: Hrobka je ve výborném stavu, nemá na sobě žádné viditelné známky poškození s výjimkou blednoucí barvy

Materiál: kámen, pískovec

Autorství: sousoší sedícího Krista s dětmi vytvořil Jindřich Čapek ⁶⁴

Památková ochrana: není

Vysoká rodinná hrobka vytvořená v antickém stylu se nachází opět u hřbitovní zdi ve stínu mohutných jehličnanů a z části je porostlá druhem keře. Před hrobkou je umístěn na kamenném podkladu železný plot s ozdobnými hroty. V prostoru mezi plotem a hrobkou jsou umístěny po obou stranách šedé krycí náhrobní desky se zapuštěným reliéfem kříže. Ke každé z desek náleží náhrobní tabulky, které jsou zapuštěny v obdélníkových dřících s profilovanými hranami do zdí.

Samotnou hrobku můžeme rozdělit do dvou částí. Jedna část je tvořena z portálu a druhá ze sousoší, které je v něm umístěno. Portál stojí na nízkém soklu, kde v dolní části je tvořen malými silnými sloupy ve funkci podstavců. Ty na sobě nesou dva iónské sloupy, které jsou zakončeny charakteristickými volutovými výběžky. Sloupy podpírají mohutný fronton s zubořezovým profilováním hrany, který má v sobě vložený vlys s nápisem: „RODINA ROTHOVA“. Na pravé straně nad obloukem je vyobrazen symbol připomínající podkovu.

Uvnitř portálu je umístěno náhrobek složený z podstavce, náhrobku a figurálního sousoší. V náhrobku je ve dříku zapuštěna bílá deska, se jména zesnulých členů rodiny. Samotné sousoší zobrazuje sedícího Krista se dvěma dětmi, zřejmě jako připomínka na smrt dětí Rothových. ⁶⁵

⁶⁴ Jindřich Čapek byl pražský sochař.

⁶⁵ Charvát. Jiří, *Chrudimský hřbitov U kříže*, Chrudim 1997. str. 10.

Náhrobek: Hrobka rodiny Saláškovy **(Obr. 28)**

Umístění: Chrudim, hřbitov u Svatého Kříže

Datace: kolem roku 1874

Stav náhrobku: Stav hrobky je velmi dobrý, poškozená pouze barva hrobky vlivem klimatických změn

Materiál: kámen, pískovec

Autorství: neznámé

Památková ochrana: není

Gotická menší hrobka je ohraničena železným plotem s profilovanou výpletí a ozdobnými hroty.

Hrobka opřená k hřbitovní zdi, je umístěna na kamenném soklu a spodní části má v zapuštěném v malých dřících s připevněnými černými keramickými tabulkami, které mají na sobě zlaté a bílé nápisy. Dříky mají profilované hrany a jejich vrcholy jsou zakončeny třemi zakulacenými oblouky, které tvoří jeden větší.

Střední část hrobky má v sobě také zapuštěn dřík s drážkovanými kraji a do něj upevněná čtvercová keramická tabulka s nápisy se jmény zesnulých osob. Po stranách jsou zde ozdobené hlavice úzkých sloupů, které rostou od spodní části hrobky.

Horní část hrobky je malou římsou rozdělena na dvě části, kde dolní polovina obsahuje tři oblouky připomínající tvar oslího hřbetu vyplněné motivem listů a v horní polovině se nacházející čtyři malé jetelové oblouky.

Náhrobek: náhrobek Antonína Skály **(Obr. 29)**

Umístění: Chrudim, hřbitov u Svatého Kříže

Datace: kolem roku 1895

Stav náhrobku: Tento náhrobek je v dobrém stavu, pouze špatně čitelné nápisy

Materiál: kámen, pískovec

Autorství: neznámé

Památková ochrana: není

Náhrobek nacházející se u hlavní cesty ve tvaru osmihranného náhrobku, stupňovaného podstavce a osmihranného sloupu.

Každá strana podstavce obsahuje nápisy o zesnulých osobách a na jedné straně se nachází i černobílá fotografie ve zlatém rámečku.

Horní část je tvořena čtyř stupňovaným podstavcem, který nese osmihranný sloup zakončený profilovanou hlavicí. Všechny strany sloupu má jí zvýrazněnou hranu a jeho vrchol nám může připomínat motiv jakési korunu s malým křížem stojícím na vlastním podstavci, kde ramena kříže jsou zakončeny malými oblouky.

Náhrobek: hrobka rodiny Drajerovy (**Obr. 30**)

Umístění: Chrudim, hřbitov u Svatého Kříže

Datace: kolem roku 1893

Stav náhrobku: Hrobka je v dobrém stavu, náhrobek není viditelně poškozen

Materiál: pískovec

Autorství: neznámé

Památková ochrana: není

Menší hrobka vybudována zřejmě v posledních letech 19. století stojí na jednoduchém soklu ze kterého vystupuje náhrobek. Ten je rozdělen do dvou částí.

Vystupující střední část má na přední straně připevněnou černou keramickou desku ze zlatými nápisy a nad ní nápis: „RODINA DRAJEROVA“. V horní části je umístěna figurální socha ženy a kříže, které stojí na vlastním podstavci. Žena je oblečena do dlouhého šatu a má pravou ruku položenou na vodorovnou část kříže a levou ruku položenou na pravé rameno. V zadní části hrobky je umístěna dlouhá náhrobní deska ke které jsou připevněny dvě větší černé keramické desky se zlatými nápisy.

Před náhrobky leží dvě šedé mramorové krycí náhrobní desky bez jakéhokoliv zapuštěného reliéfu kříže, jak bývá mnohdy zvykem.

Náhrobek: hrobka Antona Pielsche (**Obr. 31**)

Umístění: Chrudim, hřbitov u Svatého Kříže

Datace: kolem roku 1866

Stav náhrobku: Hrobka v dobrém stavu je poškozena vlivem klimatických změn, v dolních částech se rozpadá a místy jsou nečitelné nápisy

Materiál: kámen

Autorství: neznámé

Památková ochrana: není

Větší gotická a zanedbaná hrobka umístěná ke hřbitovní zdi je složena z velikého a mohutného podstavce a portálu, ve kterém je umístěna zřejmě bronzová figurální socha

Před hrobkou se nachází veliká krycí černá mramorová náhrobní deska. V podstavci jsou zapuštěny ve velikých dřících jedna větší a po stranách dvě menší černé keramické desky obsahující nápisy o zesnulých osobách, které jsou lehce nečitelné.

Horní část hrobky je tvořena gotickým portálem s lomeným obloukem a sochou umístěnou na svém vlastním podstavci. Socha představuje Pannu Marii zahalenou do dlouhého šatu a na hlavě nesoucí korunu. V náručích drží malého Ježíška, který v levé ruce svírá kulatý předmět.

Náhrobek: hrobka rodiny Wiesnerovy (**Obr. 32**)

Umístění: Chrudim, hřbitov u Svatého Kříže

Datace: kolem roku 1881

Stav náhrobku: hrobka se nachází ve velmi dobrém stavu, žádné viditelné poškození

Materiál: kámen

Autorství: František Schmoranz ml., František Schmoranz st., socha anděla míru Antonín Wagner⁶⁶

Památková ochrana: kulturní památka

V tomto případě se jedná o nejhonosnější, největší a nejzajímavější klasicistní hrobku samotné Chrudimi i chrudimských hřbitovů. V hrobce je pohřben továrník a významný občan města Chrudim František Wiesner.⁶⁷

⁶⁶ Charvát. Jiří, *Chrudimský hřbitov U kříže*, Chrudim 1997, str. 11.

⁶⁷ Tamtéž, s. 11.

Samotná hrobka leží na masivním soklu vystavěného z velkých kamenných kvádrů, k níž je přístup po několika schůdkách na kamenném podkladu, který je odstupňován schody, které vedou do samotné hrobky, kde jsou umístěny ostatky zesnulého a jeho členů rodiny. V dolní části podstavce, na kterém je umístěn masivní mramorový sarkofág s bronzovou podobiznou továrníka, která byla odlita vídeňským kovolítcem Turbainem, je zapuštěna bílá mramorová deska s nápisem:

„ZDE JSME Ó PANE, ČEKÁJÍCE HLASU TVÉHO!“

Na sarkofágu jsou dále z každé strany vyobrazeny malé klínové kříže. Hlavní část hrobky tvoří čtyři mohutné sloupy s listovou hlavicí držící mohutný jehlanový štít. Ten nese figurální sochu Anděla míru, který stojí na vlastním podstavci. Dolní části štítu jsou na každé straně zakončeny plnými oblouky obsahující květinové motivy. Hrany štítu jsou ozdobeny také zřejmě rostlinnými motivy a rohách štítu jsou vytvořeny části, které se nejvíce podobají držákům na pochodně.

10.1.3. František Wiesner

František Wiesner se narodil v roce 1833 v Mladé Vožici na Třeborsku a zemřel 19.2.1889 v Chrudimi. Byl to jeden z nejvýznamnějších chrudimských průmyslníků ve druhé polovině 19. století. Po studiích v Praze přišel v roce 1850 do Chrudimi, kde se vypracoval na schopného průmyslníka a podnikatele.

Wiesner se také aktivně účastnil i chrudimského veřejného života. Byl členem městské rady, přispíval na stavbu nové budovy temnějšího gymnázia a finančně se podílel na opravě kostela Nanebevzetí Panny Marie.⁶⁸

⁶⁸ KOBETIČ, Pavel, a kol. *Chrudim: Vlastivědná encyklopedie*. Praha, 2005. s. 207. ISBN 80-903481-4-9.

11.1. Soupis náhrobků v letech 1900 – 1938

Náhrobek: náhrobek Šmídových (**Obr. 33**)

Umístění: Chrudim, hřbitov U Václava

Datace: kolem roku 1914

Stav náhrobku: Tento drobný náhrobek je v dobrém stavu, celý už téměř ztratil svoji přirozenou světlou barvu působení klimatických podmínek

Materiál: pískovec

Autorství: neznámé

Památková ochrana: není

Tento drobný náhrobek ležící v řadě s mnoha dalšími náhrobky je tvořen soklem, dvou stupňovaným podstavcem a hlavním náhrobkem, který nese figuru anděla.

V dolní části náhrobku se nachází dvě středně veliké čtyřcípé hvězdice. Nad nimi je do náhrobku zapuštěn obdélníkový dřík a v něm vložena černá keramická deska. Ta obsahuje lehce nečitelné nápisy o jméně zesnulých.

Horní část náhrobku je tvořena jednoduchou římsou a hlavicí s vlastním podstavcem nesoucí figuru anděla. Anděl má je zahalen do dlouhého pláště, klečí na levém kolenní pohybem se klaní a jeho pohled směřuje k zemi.

Náhrobek: náhrobek Aloise Berana (**Obr. 34**)

Umístění: Heřmanův městec, městský hřbitov

Datace: kolem roku 1920

Stav náhrobku: náhrobek ve výborném stavu, chybějící bílý kříž v pravé části náhrobku

Materiál: černý mramor

Autorství: Josef Pleskot ⁶⁹

Památková ochrana: není

Jeden z větších náhrobků je složen z mramorového soklu na kterém leží černý mramorový podstavec, ze kterého vystupuje do popředí přední část náhrobku a v pozadí je situována další část.

⁶⁹ Jediná informace o kameníkovi Josefovi Pleskotovi je o jeho původ. Pleskot pocházel z Heřmanova Městce.

Přední náhrobek je postaven na dvou stupňovaném soklu, kde je také vyobrazeno jméno autora náhrobku. U dolního podstavce jsou umístěny dvě mramorové kostky sloužící na umístění luceren. Vystupující náhrobek je sevřen po stranách dvěma kvádrovými sloupy nesoucí nad sebou tvarovaný štít, na kterém je zlatou barvou vyobrazen klasický kříž. Mezi sloupy je umístěna deska obsahující nápisy se jmény zesnulých. V dolní části se objevuje nápis:

„ODPOČÍVEJTE V POKOJI!“

Pod deskou a mezi sloupy umístěn malý kvádr, na kterém jsou v přední části detailně vyobrazeny motivy listů. Tytéž motivy nesou i sloupy u svých vrcholů.

Zadní část náhrobku je tvořena velikou náhrobní deskou, kterou po stranách svírají dva kvádrové sloupy stejného tvaru a společně s deskou nesou nad sebou štít mající vlnkovitou horní hranu. Levá část desky obsahuje nápis se jménem zesnulého a bílý klasický kříž, který naopak chybí v pravé části náhrobku.

Náhrobek: náhrobek neznámého (**Obr. 35**)

Umístění: Chrudim, hřbitov u Svatého Václava

Datace: kolem roku 1920

Stav náhrobku: Stav tohoto náhrobku je špatný, je částečně poškozen vlivem klimatických změn, také velice špatně čitelné nápisy

Materiál: pískovec, kámen

Autorství: neznámé

Památková ochrana: není

Velikostí menší náhrobek je situován a opřen o hřbitovní zeď a z části pokrytý popínavou rostlinou. Je tvořen jednoduchým kamenným soklem, středně vysokým osmistranným náhrobkem a profilovanou hlavicí, která nese figuru muže a kříže.

Každá ze stěn náhrobku je tvořen bílými deskami obsahující velice špatně čitelné nápisy o zesnulých. Nad hlavní stěnou je umístěna malá černobílá fotografie s portrétem muže, která je zapuštěna do náhrobku.

Horní část je tvořena malým štítem, který má ve své spodní části vyobrazen motiv zubořezu. Nad štítem je jednoduchý podstavec nesoucí figurální sochu ve tvaru muže a klasického kříže. Muž je oblečen dlouhého šatu, na zádech mu spočívá klobouk, je bos a klečí na kusu kamene opírající se o dřevěný kříž.

Náhrobek: hrobka rodiny Prokopovi (**Obr. 36**)

Umístění: Hlinsko, městský hřbitov

Datace: kolem roku 1911

Stav náhrobku: Stav hrobky je výborný, pouze v levé části náhrobku chybí fotografie

Materiál: kámen, černý mramor

Autorství: neznámé

Památková ochrana: není

Jedna z menších hrobek je tvořena vysokým kamenným soklem, ze kterého vystupuje nízký mramorový podstavec, náhrobek a čtyřhranný sloup.

Po stranách hrobky jsou na podstavci umístěny dvě černé keramické tabulky s nápisy zesnulých osob, kde na pravé desce je i umístěna černobílá fotografie ve zlatém rámečku, která však na levé straně chybí. Vystupující široký náhrobek obsahuje také nápisy o zesnulých a ve své horní části má umístěnou černobílou fotografii ženy ve zlatém rámečku.

Z náhrobku vyrůstá čtyřhranný sloup s lehce zalomenou špicí pokrytý nápisem: „RODINA PROKOPOVA“ a nad ním vyobrazeným klasickým křížem, který má pod sebou vyobrazen okrasný motiv.

Náhrobek: hrobka rodiny Haškovy (**Obr. 37**)

Umístění: Hrochův Týnec, městský hřbitov

Datace: není známa

Stav náhrobku: Celkový stav náhrobku je dobrý, chybějí náhrobní tabulky a nápisy

Autorství: neznámé

Památková ochrana: není

Středně veliký náhrobek je umístěn u hřbitovní zdi zaujme svojí stříbrnou figurální sochou ženy sedící před samotným náhrobkem.

Hlavní část náhrobku je již zmíněná figura sedící ženy na podstavci mírně zakloněné dozadu. Levou rukou se zapírá a pravou rukou směřující dopředu drží zřejmě květ růže. Přes hlavu má přehozenou plachetku zakrývající dlouhé vlasy. Zbytek těla je zakryto do dlouhého šatu a široké sukně.

V pozadí figury vystupuje z podstavce náhrobek a čtyřhranný sloup, který obsahuje nápis:

„ODPOČÍVEJTE V POKOJI!“

Na přední straně sloupu je upevněna šedá tabulka se zlatými nápisy o zesnulých osobách a v horní části se objevuje velice slabě viditelný klasický kříž.

V pozadí náhrobku je umístěna vysoká šedá náhrobní deska s chybějícími náhrobními tabulkami po kterých zbylo jenom prázdné bílé místo. První část je v pozadí a je složena z jednoduchého nízkého soklu, podstavce a velké kamenné desky. Před náhrobkem je umístěna obrovská krycí náhrobní deska.

Náhrobek: hrobka farářů (**Obr. 38**)

Umístění: Heřmanův Městec, městský hřbitov

Datace: kolem roku 1915

Stav náhrobku: Hrobka je ve výborném stavu, lehce poškození kamenný sokl ve spodní části

Materiál: kámen, černý mramor

Autorství: neznámé

Památková ochrana: není

Rozsáhlá hrobka svými rozměry, ale ne velikostí je památkou na místní kněze, kteří působili v Heřmanově Městci. Jedná se opět náhrobek, který je složen z vysokého soklu, podstavce a čtyřhranného sloupu, který nese vysoký kamenný kříž, který má ve své dolní části zapuštěno kolečko s vybledlým portrétem hlavy ukřižovaného Krista s trnovou korunou.

Na přední stěně sloupu je uveden nápis:

„JÁ JSEM VZKŘÍŠENÍ A ŽIVOT, KDO VĚŘÍ VE MNE, KDYBY TAKÉ ZEMŘEL,
ŽIV BUDE. JAN 11.25.“

Další část hrobky tvoří černé mramorové desky zapuštěné do hřbitovní zdi obsahující nápisy o zesnulých. Zajímavostí je v tomto případě zastřežení keřů do tvarů klasických křížů, které se nacházejí před náhrobkem.

Náhrobek: náhrobek kaplanů a farářů (**Obr. 39**)

Umístění: Hrochův Týnec, městský hřbitov

Datace: kolem roku 1905

Stav náhrobku: Náhrobek v dobrém stavu, blednoucí barva, lehce nečitelné nápisy

Materiál: pískovec

Autorství: neznámé

Památková ochrana: není

Středně vysoký vertikální náhrobek je tvořen z malého kamenného soklu, dolní části náhrobku, stupňovaného podstavce s hlavním částí náhrobku a figurou s vlastním podstavcem.

V dolní části náhrobku je připevněna černá keramická tabulka s nápisem a nad ní je zapuštěn mělký dřík obsahující další z mnoha nápisů. Z dolního náhrobku vyrůstá podstavec na kterém je usazeno hlavní tělo náhrobku, jehož přední stěna obsahuje nápis o zesnulém kaplanovi a náhrobek je zakončen jednoduchým štítem.

Horní část obsahuje figurální sochu ukřižovaného Krista na kříži s vlastním podstavcem. Kristus je mrtev přibyt na kříži, spodní část těla a hlavu má za halenou do šatu. Kříž má ve svém středu štítek na písmo.

Náhrobek: náhrobek Jana Freýganga (**Obr. 40**)

Umístění: Hlinsko, městský hřbitov

Datace: kolem roku 1912

Stav náhrobku: Náhrobek se nachází v dobrém stavu, lehce blednoucí barva

Materiál: pískovec, mramor

Autorství: neznámé

Památková ochrana: není

Vertikální a jednoduchý náhrobek je vyroben z nízkého kamenného soklu, podstavce a hlavního těla náhrobku. Na soklu ležící vyšší podstavec má u své horní hrany upevněnou černou mramorovou tabulku s nápisem o zesnulé osobě. Po stranách tabulky jsou dvě kolmé drážky, které jsou doplněny o dvě větší kolečka.

Hlavní část náhrobku vypadá jakoby se dělila na další dva díly. Do předního dílu náhrobku zakončeného do tvaru pětiúhelníku, je zapuštěn obdélníkový dřík ve kterém je umístěna černá mramorová deska pokrytá nápisy. Nad ní je zapuštěn další dřík ve kterém se

nachází opět černá mramorová deska obsahující tentokrát zelenou podobiznu Ježíše Krista s trnovou korunou na hlavě.

Zadní část je pouhá stěna obsahující na každé straně tři drážky svírající přední část.

Náhrobek: hrobka rodiny Červenkovi (**Obr. 41**)

Umístění: Hlinsko, městský hřbitov

Datace: kolem roku 1905

Stav náhrobku: Hrobka je ve výborném stavu, nemá žádné známky poškození, lehce nečitelné nápisy

Materiál: kámen, černý mramor

Autorství: neznámé

Památková ochrana: není

Nevelká černá hrobka v novoklasicistním stylu situovaná u hřbitovní zdi je složena ze silného kamenného soklu a samotného náhrobku.

Jeho levá část má podobu vysokého mohutného kvádrového sloupu u vrcholu s podstavcem, na kterém je umístěna nepřehlédnutelná mohutná kamenná pohřební urna. Další urna se nachází na volném soklu vedle sloupu. Dále se na sloupu nachází nápisy o zesnulých osobách a také nápis: „RODINA ČERVENKOVA“.

Ke sloupu v pravé části přiřazena vysoká náhrobní deska obsahuje světlým písmem vyryté další nápisy o zesnulých osobách a do desky je zapuštěna světlá obdélníková tabulka s portrétem ženy.

V pravé části je umístěna samotná deska, která na sobě nese jména zesnulých a také na šedé desce vyobrazený portrét jedné ze zesnulých osob. Před deskou jsou umístěny další dvě pohřební urny.

Náhrobek: náhrobek Anny Piklové (**Obr. 42**)

Umístění: Nasavrky, městský hřbitov

Datace: kolem roku 1929

Stav náhrobku: náhrobek je lehce poničený a má špatně čitelné nápisy na tabulce

Materiál: pískovec, mramor

Autorství: neznámé

Památková ochrana: není

Tento malý náhrobek vybudovaný kolem 1929 jeden z nejmladších vůbec v tomto katalogu. Sestává se zjednoduchého soklu, vysokého podstavce, samotného náhrobku s tabulkou, malou římsou a figurální sochou umístěnou v horní části.

V dolním podstavci je zapuštěna obdélníkový dřík v němž je umístěna bílá mramorová tabulka s nápisem jména zesnulého. Stejnou tabulku s nápisy o zesnulých můžeme vidět umístěnou v dalším zapuštěném dříku, který je doplněn o zvýrazněné hrany. Horní část náhrobku tvoří jednoduchá římsa, nad kterou je umístěna socha s vlastním podstavcem. V samotném podstavci je vložena černobílá fotografie se zlatým rámečkem, kde na portrétu můžeme vidět muže ve vojenské uniformě.

Figurální socha má podobiznu ležícího chlapečka na nějakém druhu podložky, který v levé ruce svírá květinový věnec a pravou ruku má položenou na polštářek a o kterou si opírá hlavu. K doplnění celého náhrobku ještě patří černá mramorová krycí deska, ležící před ním.

Náhrobek: náhrobek rodiny Dostálkovy (**Obr. 43**)

Umístění: Slatiňany, městský hřbitov

Datace: kolem roku 1903

Stav náhrobku: Stav náhrobku je velmi dobrý, z části špatně čitelné písmena na tabulkách

Materiál: pískovec

Autorství: Valský⁷⁰

Památková ochrana: není

Náhrobek umístěný u hřbitovní zdi a mezi dvěma vzrostlými keři je složen z kamenného soklu, podstavce a vertikálního náhrobku v podobě připomínající dva úzké sloupy zakončené plným obloukem s nápisem: „RODINA DOSTÁLKOVA“.

V podstavci náhrobku je připevněna černá keramická tabulka obsahující nápisy o zesnulých osobách. Oba sloupy mezi svírají dvě bílé mramorové tabulky, na kterých jsou špatně čitelné nápisy a také veliký klasický kříž. Ten má ve svém středu umístěnou hlava Ježíše Krista nacházející se ve větším kruhu. Poslední částí náhrobku je samotná krycí mramorová deska ležící vpředu.

Náhrobek: hrobka rodiny Matulovy (**Obr. 44**)

Umístění: Hlinsko, městský hřbitov

Datace: kolem roku 1904

Stav náhrobku: Hrobka je ve výborném stavu, nejsou na ní patrné žádné viditelné poškození

Materiál: mramor

Autorství: neznámé

Památková ochrana: není

Jedná se o jednu z největších hrobek, které se nacházejí na hlineckém hřbitově a hrobka samotná se nachází na severním vrcholu hřbitova, kde je k nepřehlédnutí.

Je postavena na kamenném podkladu, který je pod náhrobní krycí deskou. Samotná hrobka je tvořena třemi silnými sloupy, mezi nimiž se nachází dva vysoké vertikální kříže pokryté zlatou barvou. Vrcholy obou křížů obsahují zlatý nápis: „MÍR“. Každý ze sloupů na sobě nese také nápisy a prostřední sloup má na své stěně umístěnou navíc větší zelenou

⁷⁰ Bohužel nebyla zjištěna žádná data o autorovi tohoto náhrobku.

tabulku s profilovým portrétem muže. Tentýž sloup má ve spodní části vložený prostor pro urnu s ostatky.

V horní části hrobky je umístěna stupňovaná římsa pod kterou je vložen vlys na němž je zobrazen nápis: „RODINA - MATULOVA“.

Náhrobek: hrobka rodiny Tlustých **(Obr. 45)**

Umístění: Hlinsko, městský hřbitov

Datace: není známa

Stav náhrobku: Hrobka má velmi dobrý stav, nejsou patrné známky poškození

Materiál: kámen

Autorství: neznámé

Památková ochrana: není

Středně vysoká hrobka s antickými prvky je ze zadní části porostlá druhem rostliny, což jí dodává celkový zajímavý pohled.

Hrobka stojí na nízkém soklu a vystupujícího podstavce ve tvaru dvou menších kvádrových sloupků, které mezi sebou svírají vloženou černou mramorovou desku s nápisem: „HROBKA RODINY TLUSTÝCH“. Hlavní část náhrobku je ohraničen úzkým podstavcem, který na sobě nese vertikální portál u jehož dolní části jsou umístěny dvě menší pohřební urny.

Po stranách portálu se nacházejí úzké sloupy ukončené připomínající motiv připevněné kovové destičky nýty. Vnitřní prostor portálu, zakončený plným obloukem, je celý vyplněn černou deskou, před kterou je umístěna socha ukřižovaného Ježíše Krista, který má dolní část těla a hlavu zahalenou látkou. Kříž obsahuje ve svém středu štítek na nápis.

Náhrobek: hrobka rodiny Martiškovy (**Obr. 46**)

Umístění: Hlinsko, městský hřbitov

Datace: není známa

Stav náhrobku: Hrobka je v dobrém stavu, špatně čitelný nápis, blednoucí barva na portálu

Materiál: kámen, pískovec

Autorství: neznámé

Památková ochrana: není

Větší z hrobek zabírající svým ohrazením značné písmo je situována ke hřbitovní zdi je vybudována v gotickém stylu. Celá je ohrazena vyšším železným plotem dekorativní výplň a ozdobné hroty.

V levé části před samotnou hrobkou se nachází šedá krycí náhrobní deska s opracovaným kamenem obsahující nečitelný nápis. Hrobka samotná je složena ze soklu, stupňovaného podstavce, dolního náhrobku, římsy a horní část je tvořena portálem s bílou figurou Ježíše Krista.

Dolní část náhrobku má v sobě zapuštěn rozsáhlý obdélníkový dřík se stupňovanými hranami a v něm je zapuštěna náhrobní tabulka s nápisem rodiny. Portál je oddělen římskou a stojí na vlastním podstavci. Výklenek portálu je složen ze dvou stejných kulatých sloupů listovými hlavicemi, které podpírají lomený oblouk. Nad obloukem se nachází tmavý veliký symbol květu. Portál je ukončen lomeným štítem, který po stranách obsahuje velké ozdobné květy. Nad štítem jsou umístěny tři sloupovité podstavce držící tři poškozené blíže neurčené předměty posázené obrovskými květy.

Náhrobek: hrobka rodiny Prokopovy (**Obr. 47**)

Umístění: Hlinsko, městský hřbitov

Datace: kolem roku 1902

Stav náhrobku: Hrobka se nachází v poměrně dobrém stavu, má špatně čitelný nápis a značná část hrobky je zarostlá rostlinou

Materiál: kámen, pískovec

Autorství: neznámé

Památková ochrana: není

Rozsáhlá a mohutnější hrobka postavená začátkem 20. století je umístěna v hřbitovní zdi, která tak tvoří její značnou a důležitou část.

V popředí hrobky se nachází středně veliká krycí šedá náhrobní deska. Za ní je na vysokém podstavci umístěn větší klasický kříž se zapuštěným dříkem drážkovaným dříkem a výraznými hranami. Za křížem se tyčí vertikální náhrobní deska na které je vyobrazen motiv smuteční vrby a špatně čitelný nápis.

Po stranách střední části hrobky jsou postaveny dva silné kvádrové sloupy, které se u vrcholu mění na sloupy oválné držící silný plochý štít, který je také držen menšími sloupy umístěnými na hřbitovní zdi. V pravé straně hrobky se dále nachází zapuštěným velikém dřívku ze stupňovanou hranou bílá náhrobní deska s vyrytými nápisy.

Náhrobek: náhrobek rodiny Husákovy (**Obr. 48**)

Umístění: Chrudim, hřbitov u Svatého Václava

Datace: kolem roku 1910

Stav náhrobku: Náhrobek je dobrém stavu, lehce nečitelný nápis, tmavnoucí barva sochy a náhrobku

Materiál: vápenec

Autorství: neznámé

Památková ochrana: není

Středně vysoký a poněkud složitější secesní vápencový náhrobek je umístěn na mohutném soklu složeného z několika kvádrů. Dalšími jeho částmi je dolní náhrobek, římsa, podstavec, horní náhrobek, druhá římsa, kříž s vlastním podstavcem a figurální socha. Před náhrobkem se nachází opět krycí náhrobní deska.

Dolní část náhrobku obsahuje zapuštěný čtvercový dřív s mramorovou deskou, nápisem: „RODINA HUSÁKOVA“ a zakončen římsou. Horní náhrobek obsahuje zapuštěný dřív se znakem. Ve znaku se nachází lodní kotva, zavřená dřevěná truhla usazená v kotvě a nad ní jablko. Horní římsa, ozdobená bohatou výzdobou ornamentů, nese stupňovaný podstavec na kterém se tyčí klasický kříž s přehozenou drapérii přes ramena a kruhem uprostřed.

Vedle náhrobku na soklu je vyobrazena klečící žena zahalená do dlouhého šatu a vlasy skryté plachetkou. Žena klečí na pravém kolenu, obě ruce má sepnuté k sobě a opřené o náhrobek.

Náhrobek: náhrobek manželů Holubových **(Obr. 49)**

Umístění: Chrudim, hřbitov u Svatého Václava

Datace: kolem roku 1916

Stav náhrobku: Náhrobek má dobrý stav, vybledlá barva u podstavce

Materiál: kámen

Autorství: neznámé

Památková ochrana: není

Vyšší portál s úplným obloukem v sobě ukrývá v sobě ukrývá náhrobek s figurální sochou. Portál samotný nese stupňovaný podstavec klasický kříž. Uvnitř ukrytý náhrobek je složen ze stupňovaného podstavce, samotného náhrobního těla a figurální sochy s vlastním jednoduchým podstavcem sochy.

Náhrobek má profilované postraní hrany, kde jsou umístěny malé štíty a v sobě zapuštěný jednoduchý dřík a v něm umístěnou černou keramickou desku se zlatými a šedými nápisy zesnulých a v dolní části nápis:

„ODPOČÍVEJTE V POKOJI!“

Socha v podobizně muže stojící je oděna do dlouhého šatu přes který je zapnutý plášť. Muž levou rukou svírá knihu s malým křížem na přední desce a pravou rukou zvedá k nebesům.

Náhrobek: náhrobek manželů Rychlíkových **(Obr. 50)**

Umístění: Chrudim, hřbitov u Svatého Václava

Datace: kolem roku 1902

Stav náhrobku: Náhrobek se nachází ve špatném stavu, jeho nápisy nejsou dobře čitelné, sochy ztratily většinu své původní bílé barvy u podstavce

Materiál: šedý mramor, vápenec

Autorství: neznámé

Památková ochrana: není

Malý náhrobek s krycí náhrobní deskou ihned zaujme figurálním sousoším muže a ženy. Náhrobek stojí na malém kamenném soklu, ze kterého se tyčí mramorové tělo se

stupňovaným postavce nesoucí sousoší muže a ženy. Na přední stěně jsou vyryty nápisy o zesnulých osobách, zajímavostí je podpis zesnulého muže a na podstavci potom nápis:

„ŽIVOTEM I SMRTÍ.“

Socha ženy je zahalena do dlouhého bílého šatu s vlasy skryté pod plachetkou. Za ní stojící muž neoblečen do šatu s pláštěm. Muž stojí za ženou opírající se o něho. Pravou ruku ji drží pod pravým ramenem a levou rukou drží dlaň ženiny levé ruky. Žena má hlavu opřenou o muže a její pohled směřuje vzhůru, zatímco pohled muže dolů.

Náhrobek: náhrobek manželů Holubových **(Obr. 51)**

Umístění: Chrudim, hřbitov u Svatého Václava

Datace: kolem roku 1913

Stav náhrobku: Stav náhrobku je dobrý, má lehce nečitelné některé nápisy a vybledlou barvu

Materiál: šedý mramor, pískovec

Autorství: neznámé

Památková ochrana: není

Tento jednoduchý náhrobek vyrůstá z podstavce, který se ke svému vrcholu zužuje a přechází do hlavního těla náhrobku.

Jeho přední část obsahuje vyryté nápisy se jmény zesnulých manželů a v dolní části nápis:

„ODPOČÍVEJTE V POKOJI!“

a z jeho vrcholu vystupuje částečná figura Ježíše Krista. Ten má lehce skloněnou hlavu, zavřeny oči a je oblečen do oděvu.

Před podstavcem je umístěn mramorový sokl nesoucí černou, truhlu zřejmě určenou pro ostatky uložené v urnách. V popředí je umístěna běžná mramorová krycí náhrobní deska bez jakéhokoliv reliéfu kříže.

Náhrobek: náhrobek rodiny Chmelíkových (**Obr. 52**)

Umístění: Chrudim, hřbitov u Svatého Václava

Datace: kolem roku 1913

Stav náhrobku: náhrobku je v dobrém stavu, lehce vybledlá barva okolo keramické tabulky

Materiál: kámen, pískovec

Autorství: A. Seifert ⁷¹

Památková ochrana: není

Velikostí menší náhrobek umístěný do jedné z řad hřbitova se tyčí na mohutném skalním soklu. Je tvořen z troj stupňovaných podstavců, samotného náhrobku a malého štítu.

O první dolní podstavec se opírá černá mramorová tabulka s nápisem o zesnulé osobě. Na témže podstavci se v pravé části nachází vyryté jméno autora náhrobku. Náhrobek má v sobě zapuštěný pravidelný obdélníkový dřík s profilovanými hranami. Ve dříku je upevněna černá mramorová tabulka s nápisy zesnulé rodiny.

Horní část náhrobku je zakončena římsou s vlysem a malým plochým štítem. Nejzajímavější část náhrobku můžeme vidět v popředí, kdy je do druhého podstavce zasunuta černá urnová váza.

Náhrobek: náhrobek rodiny Černých (**Obr. 53**)

Umístění: Chrudim, hřbitov u Svatého Václava

Datace: kolem roku 1930

Stav náhrobku: Náhrobek je celkově v dobrém stavu, pouze vybledlá barva sloupů a části předních stěn

Materiál: pískovec

Autorství: Seifert ⁷²

Památková ochrana: není

Vzrostlý mohutnější náhrobek leží na pevném kamenném podkladu patří v dataci k nejmladším náhrobkům, který je v katalogu popsán. Je tvořen z stupňovaných podstavců z nichž jeden má napodobeninu drážkovaného motivu a místo na umístění lucerny, která je jím zároveň sevřena. Po pravé straně lucerny je vyryto jméno autora náhrobku.

⁷¹ Předpokládáme, že náhrobek vytvořil Andreas Seifert, bohužel další informace k autorovi nejsou známy.

⁷² Opět nemůžeme z přesností určit autora tohoto náhrobku.

Hlavní tělo náhrobku má ve své střední části dva sloupy podpírající silný podstavec se štítem náhrobku a svírající černou keramickou tabulku s nápisy a dvěma černobílými fotografiemi, která je umístěna v jednoduchém zapuštěném dříku.

Na malém štítu je uprostřed zeleného kolečka, umístěného na menší vystouplé desce, vyobrazen portrét Krista s trnovou korunou na hlavě. Ve špicí náhrobku se nachází zakulacený štít, který má na středu vyobrazený kruhový portrét hlavy Ježíše Krista.

Náhrobek: hrobka rodiny Fouskovy a Fetterovy **(Obr. 54)**

Umístění: Slatiňany, městský hřbitov

Dátum: kolem roku 1915

Stav náhrobku: Hrobka se nachází ve výborném stavu, lehce poškozená socha vlivem klimatických změn

Materiál: pískovec, kámen

Autorství: neznámé

Památková ochrana: není

Mohutná hrobka situovaná přímo do hřbitovní zdi, která tvoří její nejpodstatnější součást je doplněna náhrobek s figurální sochou.

Hrobka je ohraničena čtyřmi menšími silnými sloupy mezi nimiž je položena železná tyč v roli plotu. Před zdí jsou umístěny jedna velká šedá krycí náhrobní rakev se zapuštěným reliéfem klasického kříže a po stranách mající dvě menší krycí desky již bez reliéfu.

Hřbitovní zeď má v sobě zapuštěný mohutný dřík vyplněný bílou hmotou, což poznáme podle šedých částí zdi pod ní. Na zdi jsou připevněny čtyři keramické náhrobní tabulky s nápisy zesnulých osob a prázdná pravá tabulka určená zřejmě pro budoucí zemřelé členy rodin.

Druhou část hrobky tvoří náhrobek se sochou zapuštěnou také ve zdi. Náhrobek je tvořen z dvou stupňovaného podstavce, dvou kvádrových sloupů svírající mezi sebou svírají náhrobní desku do níž je zapuštěna socha a držící horní štít s velkým černým křížem. Žena stojí na podstavci ve tvaru zřejmě zeminy, oblečená do dlouhého šatu s pláštěm. Její pohled směřuje k zemi a obě ruce má sevřené v činnosti modlení.

Náhrobek: Náhrobek Josefa Benoniho (**Obr. 55**)

Umístění: Chrudim, hřbitov u Svatého Václava

Datace: kolem roku 1905

Stav náhrobku: Náhrobek je v dobrém stavu, špatně čitelné nápisy ve spodní části náhrobku

Materiál: pískovec, kámen

Autorství: Ladislav Šaloun

Památková ochrana: kulturní památka

Vzrůstem střední náhrobek je položen na malém kamenném soklu ze kterého plynule přechází dolní část náhrobku z ní pak roste vertikální tělo náhrobku zakončené na vrcholu nádhernou sochou Orla.

Přední stěna náhrobku v přední části obsahuje nápis:

„ČESKÉMU SPISOVATELI, ŽURNALISTOVI a VLASTENCI –
OSMAČTYŘICÁTNÍKU CHRUDIMŠTÍ OBČANÉ A PŘÁTELÉ.“

Vertikální část náhrobku má o sebe opřenou černou mramorovou desku s nápisem zesnulého, většina je pokryta ozdobným motivem zřejmě rostliny s trny a dále ve vyšší části obsahuje heslovité nápisy:

„1848“
„VLAST“
„VOLNOST“
„SVOBODA“

Na vrcholu celého náhrobku je umístěna veliká a detailní socha zřejmě Orla skalního. Je vyobrazen v sedící poloze s drápy zaseknutými do náhrobku a ve svém velikém zobáku drží spisovatelský brk.

11.1.1. Josef Benoni

Josef Benoni se narodil 29. prosince 1823 v Chrudimi a zemřel 18. prosince 1905 také v Chrudimi. Benoni studoval gymnázium v Hradci Králové a právnickou fakultu v Praze. V revolučním roce 1848 se účastnil aktivně boje na barikádách, za což byl následně uvězněn.

Většinu života prožil v Chrudimi, kde byl členem chrudimského obecního a okresního zastupitelstva a v letech 1861-1866 byl poslancem českého sněmu. Vydával mladočeský orientovaný čtrnáctideník Posel z východních Čech.⁷³

11.1.2. Jan Šaloun

Ladislav Jan Šaloun byl český sochař a se narodil 1. srpna 1870 v Praze a zemřel 18. října 1946 také v Praze. Mezi jeho nejvýznamnější díla patří sousoší mistra Jana Husa na Staroměstském náměstí v Praze a také se podílel na výzdobě Obecního domu. V Hořicích dále vytvořil sochu Krakonoše, v letech 1897 – 1905 byl členem Spolku výtvarných umělců Mánes a v roce 1946 byl jmenován národním umělcem.

Náhrobek: Hrobka rodu Pavlusů **(Obr. 56)**

Umístění: Trhová Kamenice, městský hřbitov

Datace: kolem roku 1921

Stav náhrobku: Hrobka se nachází v poměrně dobrém stavu, poškozená část nápisu jména rodu

Materiál: pískovec, kámen

Autorství: neznámé

Památková ochrana: není

Větší hrobka umístěná do střední části hřbitova je rozdělena do dvou částí. Přední část je tvořena samostatným náhrobkem nesoucí vysokou figurální sochu a zadní část je samotná náhrobní deska.

Zadní část hrobky je postaven na podlouhlém podstavci ze kterého se tyčí dlouhá náhrobní deska. Ta má v sobě zapuštěny dva jednoduché dřívky, ve kterých jsou umístěny dvě černé keramické tabulky s nápisy o zesnulých osobách. Nad každou stranou desky je kamenný štít uprostřed mající přidělané větší kulatý prostor, který mohl zřejmě sloužit pro umístění fotografií.

Přední část náhrobku je tvořena podstavcem, hlavním tělem náhrobku a figurální sochou s vlastním podstavcem. Na přední stěně těla náhrobku je umístěn nápis: „ROD PAULUSUV Z KAMENICE“ a nad ním z náhrobku vystupující půloblouk mezi jehož konci je natažena ozdobná stuha.

⁷³ ŠTĚPÁN, Luděk a kolektiv. *Chrudimsko: utváření venkovský sídel*, Chrudim 2001. s. 17. ISBN 80-902257-6-4.

Samotná socha má podobiznu anděla a stojí na svém vlastním podstavci. Anděl je bos a oděný do dlouhého šatu. Jeho pohled směřuje směrem dolů stejně jako semknuté ruce.

Náhrobek: Hrobka rodu Zitových a Krátkých (**Obr. 57**)

Umístění: Kočí

Datace: kolem roku 1916

Stav náhrobku: Hrobka je ve velmi špatném stavu, poškozená hrobní zeď, nápisy na náhrobku jsou úplně poškozeny a na tabulkách špatně čitelné

Materiál: vápenec, kámen

Autorství: neznámé

Památková ochrana: není

V tomto případě se setkáváme se stejným náhrobek jako u náhrobku umístěném na hřbitově svatého Václava v Chrudimi (**Obr. 47**).

Zde stejný secesní náhrobek je doplněn o hřbitovní zeď, na které jsou upevněny černé keramické tabulky mající ozdobně řešený horní a krajní hrany. Každá z tabulek je od sebe oddělena silnými kvádrovými sloupy zapuštěnými ve zdi. V prostoru před náhrobkem, ohraničený železným plotem s dekorativní výplní, je umístěno několik krycích náhrobních desek se zapuštěným reliéfem klasického kříže. Po levé straně jsou vidět zbytky rozpadlé hřbitovní zdi, která náleží hrobce.

Náhrobek: náhrobek Ivana Reinera (**Obr. 58**)

Umístění: Chrudim, hřbitov u Svatého Václava

Datace: kolem roku 1918

Stav náhrobku: Velmi dobrý celkový stav náhrobku, bohužel špatně čitelné nápisy na stěně

Materiál: pískovec, kámen

Autorství: neznámé

Památková ochrana: není

Vysoký vertikální náhrobek zaujme figurální sochou v životní velikosti. Samotný náhrobek není příliš veliký.

Je složen z kamenného soklu, náhrobního těla a sochy. Tělo náhrobku je tvořeno zapuštěným kamenem sevřeným mezi dvěma úzkými kamennými bloky. Na stěně kamene jsou vyryty nápisy o zesnulém vojákově a nápisem:

„TEN KDO ŽIVOT POLOŽÍ ZA VLAST SVOU.“

Samotná socha v životní velikosti vojáka stojí na svém podstavci. Mladý muž oblečený do vojenské uniformy se opírá pravou rukou o kamenný předmět umístěný za ním. Na sobě má vojenskou vysokou a vojenský opasek a na jehož boku je umístěna barevná zřejmě listová stuha.

Náhrobek: hrobka rodiny Wagner - Zelený (**Obr. 59**)

Umístění: Chrudim, hřbitov U Kříže

Datace: kolem roku 1931

Stav náhrobku: Celkový stav hrobky je výborný, nejsou viditelné žádné známky poškození

Materiál: pískovec

Autorství: Drajer ⁷⁴

Památková ochrana: není

Mohutnější hrobka, ležící u vstupu brány hřbitova, je ohraničena vyšším železným plotem s ozdobně profilovanou výpletí a hroty. V prostoru před náhrobkem se nachází velká krycí náhrobní deska se zapuštěným reliéfem klasického kříže.

Samotný hrobka leží na pevném soklu a podlouhlém podstavci na kterém je v pravém rohu umístěno jméno autora. Z podstavce do výšky vyrůstají dva mohutné sloupy, v sobě mající bílý motiv připomínat štuk a svírající vysokou figuru anděla. Ten je oděn do dlouhého šatu, má zavřené oči a skloněnou hlavu a v rukách svírá dlouhé větývky osázené listy.

Nad andělem nachází štítový lomený oblouk stojící na vrcholech dvou sloupů a nesoucí na sobě nápis: „RODINA WAGNER-ZELENÝ.“ Na stranách hrobky jsou ke zdi postaveny silnější kvádrové sloupy, které mají u svých vrcholů malé černé kolečko se světlým křížkem.

⁷⁴ O autorovi díla nebyly nalezeny žádné informace.

Náhrobek: hrobka rodiny Pippichovy (**Obr. 60**)

Umístění: Chrudim, hřbitov U Kříže

Datace: kolem roku 1921

Stav náhrobku: Hrobka se nachází v dobrém stavu, poškozená vlivem klimatických změn,
nedostačující velikost písma v závislosti vzdálenosti návštěvníka

Materiál: pískovec, červený mramor

Autorství: neznámé

Památková ochrana: není

Mohutná a rozsáhlá hrobka v gotickém slohu, situovaná o hřbitovní zeď a ohraničená železným plotem, je rozdělena na několik částí.

Vedlejší, ale také důležitou částí jsou tabulky z červeného mramoru upevněné ve dvou náhrobních vertikálních deskách, které jsou přidělány ke zdi. Tyto pískovcové desky mají ve spodní části podstavec a v horní části umístěn malý křížek. Na tabulkách jsou uvedeny bílým písmem nápisy o zesnulých osobách a jejich životě.

Hlavní část hrobky je tvořena v jejím samotném středu. Zde v zadní části je opřena o opřena velká náhrobní deska stojící na podlouhlém podstavci. Ta má v sobě zapuštěny čtyři velké dřívky, které jsou mezi sebou rozděleny kolmou římsou a jsou profilovány v dolní části do dvou malých segmentových oblouků a v horní části do oblouků lomených se dvěma vystupujícími vrcholy u vnitřních hran. Tato horní část náhrobní desky je po obou stranách opatřena dvěma úzkými a nepříliš výraznými kvádrovými sloupy.

V přední části je na malém dolním podstavci umístěn silný plochý sloup nesoucí podstavec a celý hlavní náhrobek s portálem umístěný na vrcholu. Na spodní straně náhrobkového podstavce se nachází čtyři ozdobné hroty. V horní části podstavce je náhrobek tvořen dvěma sloupy po stranách svírající náhrobní desku do níž je zapuštěn jednoduchý dřívík obsahující velkou náhrobní tabulku s uvedenými nápisy o zesnulých osobách a jejich životě. Nad nápisy je dále umístěna malá zelená destička s portrétem Karla Pippicha. Lomený štít tohoto náhrobku má podél krajních hran umístěné motivy květů.

V nejvyšší části celé hrobky se do výšky tyčí barokní portál s lomeným obloukem uvnitř a po stranách sevřen malými kvádrovými sloupy se zapuštěnými lomenými štíty. Vrchní štít obsahuje tytéž motivy jako štít hlavního náhrobku čímž jsou velké rostlinné květy

11.1.3. JUDr. Jaroslav Pippich

Karel Pippich se narodil 21. dubna 1848 ve Zlonicích u Slaného a zemřel 28. března 1921 v Chrudimi. Pippich byl advokát, organizátor divadelního, hudebního a literárního dění v Chrudimi, významný sokolský člen a čestný občan města.

V dnešní době v Chrudimi připomíná Karla Pippicha pamětní deska umístěná na sokolovně a jméno zdejšího divadla.⁷⁵

Náhrobek: hrobka rodiny Štěpánkovy (**Obr. 61**)

Umístění: Chrudim, hřbitov U Kříže

Datace: kolem roku 1910

Stav náhrobku: Hrobka je ve výborném stavu, lehce nečitelné nápisy na náhrobku

Materiál: kámen, mramor

Autorství: neznámé

Památková ochrana: není

Mramorový náhrobek ležící u hřbitovní zdi tvoří šest ustupujících kamenných kvádrových sloupů svírající mramorovou desku nesoucí nápisy o zesnulých osobách. Hlavním motivem tohoto náhrobku tvoří žena – plačka, která má ve tváři smutný výraz.

Tělo má oděna do drapérie, pravou rukou se opírá o reliéf pahýlu stromu a levou svírá kus látky u prsou. Za jejími zády vyrůstají mohutné větve, které jsou propleteny a některé listy mají srdcový tvar.

Náhrobek: hrobka rodiny Musilovy (**Obr. 62**)

Umístění: Chrudim, hřbitov U Kříže

Datace: kolem roku 1938

Stav náhrobku: Celá hrobka pokrytá popínavou rostlinou, mramorová plastika v dobrém stavu

Materiál: mramor

Autorství: profesor Jan Evangelista Koula

Památková ochrana: není

⁷⁵ KOBETIČ, Pavel, a kol. *Chrudim: Vlastivědná encyklopedie*. Praha. 2005. s. 118.119, ISBN 80-903481-4-9.

Velice zajímavý hrob s bílou plastikou umístěný u hlavní cesty hřbitova je nejmladším popsaným hrobem v tomto katalogu.

Celý hrob je porostlý popínanou rostlinou a zbývá z něho pouze bílá plastika jejíž motivem je truchlící žena. Ta klečí na obou kolenech, oblečená je do dlouhého šatu a je bosá. Její levá ruka se dotýká země a pravou se přidržuje v místě levého ramena.

11.1.4. Jan Evangelista Koula

Jan Evangelista Koula se narodil 20. května 1896 v Praze a zemřel 20. listopadu 1975 také v Praze. Byl to profesor, architekt a malíř, který se věnoval převážně architektonické tvorbě a posléze tvořil i akvarely. Je autorem rodinných domků, obchodní staveb a podílel se na architektonických úpravách venkovských stavení.

Náhrobek: hrobka rodiny Horkých (**Obr. 63**)

Umístění: Chrudim, hřbitov U Kříže

Datace: kolem roku 1924

Stav náhrobku: Žádné viditelné poškození hrobky, celkový stav je velmi dobrý

Materiál: pískovec

Autorství: návrh plastiky Madony profesor Jan Šachl, provedení Andreas Seifert ⁷⁶

Památková ochrana: není

Veliká a mohutná hrobka vybudována ve 20. letech 20. století je dominantou na vedlejším hřbitově U Kříže.

Hrobka vyrůstá z mohutného dvou stupňovaného podstavce svírající dvěma mohutnými stěnami hrobní plastiky Madony zapuštěnou v náhrobní desce ve střední části hrobky. Obě stěny obsahují nápisy o zesnulých. Před plastikou Madony se nachází menší podstavec, v horní části se zužující, na kterém je umístěna větší lucerna s červenou stříškou.

Horní část této hrobky je tvořena silným vodorovným kladím obsahující v levé části nápis: „**RODINA HORKÝCH.**“ a na středu je vyobrazen reliéf kříže pattée. V nejvyšší části hrobky je v malém štítu je tato část nápisu:

„**PANE, ZUSTAŇ S NÁMI, NEBOŤ SE PŘIPOZDÍVÁ.**“

⁷⁶ Charvát. Jiří, *Chrudimský hřbitov U kříže*, Chrudim 1997, str. 21.

Náhrobek: náhrobek Kavančových (**Obr. 64**)

Umístění: Chrudim, hřbitov U Kříže

Datace: kolem roku 1915

Stav náhrobku: Náhrobek v dobrém stavu, není viditelné poškození hrobky,

Materiál: pískovec

Autorství: Josef Kalous

Památková ochrana: není

Velice malý žlutý náhrobek leží na nízkém kamenném podstavci, který má v pravé straně vyryto jméno autora náhrobku

Samotný náhrobek je sevřen dvěma úzkými kvádrovými sloupy na nichž spočívá štít. Mezi sloupy je umístěna náhrobní deska se zapuštěným jednoduchým obdélníkovým dřikem s profilovanou horní a bočními hranami. Ve dříku je usazena černá keramická tabulka s nápisy zesnulých osob. Nad náhrobní deskou je umístěn kvádr, na kterém je zobrazen reliéf Ježíše Krista a k němu přistupující Panny Marie. Ta je oděna do dlouhého šatu a vlasy má skryté plachetkou.

Náhrobek: náhrobek Tichých (**Obr. 65**)

Umístění: Chrudim, hřbitov U Kříže

Datace: kolem roku 1911

Stav náhrobku: Náhrobek je ve velmi dobrém stavu, horní symbol špatně čitelný, poškozená barva na soše vlivem klimatických změn

Materiál: šedý mramor, pískovec

Autorství: neznámé

Památková ochrana: není

Jednodušší a středně vysoký náhrobek je sestaven ze skalnatého vysokého soklu, podstavce, sloupu a figurální sochy.

Levá část náhrobku je složena z mramorového podstavce, který má na své přední stěně vyobrazen nápis. Z něho se tyčí vertikální čtyřhranný sloup obsahující také nápisy o zesnulých osobách a zakončený lomenou špicí. U jeho vrcholu je vykresleno boží oko.

Pravou část náhrobku tvoří samotná socha v podobizně ženy – plačky. Ta je oděna do dlouhého šatu, vlasy má zakryté drapérií, pravou ruku má volně u těla a levou dlaní se drží v místě srdce. Před náhrobkem je umístěna středně veliká mramorová krycí náhrobní deska bez jakéhokoliv reliéfu kříže.

11.1.5. Josef Kalous

Josef Kalous se narodil 11. prosince 1889 a zemřel 7. února 1958. Kalous byl pražský sochař a architekt, který stavěl mnoho rodinných domů a vil a např. byl spoluautorem budovy ministerstva vnitra v Holešovicích.

Náhrobek: hrobka rodiny Müllerových (**Obr. 66**)

Umístění: Chrudim, hřbitov U Kříže

Datace: kolem roku 1900

Stav náhrobku: Hrobka je ve velmi dobrém stavu, lehce poškozený horní kříž

Materiál: pískovec

Autorství: neznámé

Památková ochrana: není

Posledním náhrobní architekturou popsáná v katalogu je mohutná hrobka v secesním období na přelomu 19. a 20. století.

Hrobka se tyčí na vysokém a dlouhém podstavci, který má u své horní hrany vyobrazen motiv zubořezu. Na něm se tyčí v pozadí u hřbitovní zdi veliká a dlouhá náhrobní deska, která má na obou koncích dva mohutné kvádrové sloupy, které ji svírají. Deska má v sobě zapuštěn klasický čtvercový dřík s černou keramickou tabulkou obsahující nápisy o zesnulých. Pod oběma tabulkami se v dolních částech desky nachází reliéf větvíček pokryté malými lístky. Krajiní sloupy mají na své přední stěně vyobrazen v kruhu motiv velikého květu. Nad náhrobní deskou je umístěn podlouhlý úzký štít, který má po celé délce zobrazen motiv větývky porostlé malými plody a listy.

Vystupující přední náhrobek stojí na podstavci a má v sobě zapuštěný vysoký obdélníkový dřík ve kterém je umístěna černá mramorová tabule obsahující nápisy o zemřelých osobách. Horní část náhrobku obsahuje stejný motiv jako štít v pozadí. V horní části se nachází bílá figurální socha v podobizně hlavy a hrudníku Ježíše Krista, Ten je oblečen do šatu mající smutný pohled k zemi. Nad Kristem je umístěn klasický kříž s vlastním podstavcem.

12. Shrnutí

Sepulkrální architektura se v rámci Chrudimska díky zjištěnému průzkumu vyvíjela nerovnoměrně. Při tomto vývoji ovšem musíme vzít na vědomí fakt, že vybraná architektura se nachází nejen na městských, ale i na vesnických hřbitovech, tudíž docházíme k závěru, že kvalitnější a početnější hrobky a náhrobky nalezneme na městských hřbitovech než na vesnických. Ve městech žila daleko bohatší sociální skupina lidí než na venkově a tudíž si mohli dovolit nechat vybudovat pro svůj rod nádherná architektonická díla.

Nejpůsobivější náhrobky z celého bývalého okresu nalezneme zřejmě na dvou Chrudimských hřbitovech. Na rozsáhlém hřbitovu U Kříže a u svatého Václava si můžeme prohlédnout skvostné hrobky Františka Wiesnera, Karla Pippicha, Josefa Benoniho a nebo Rodiny Rothových. Zdejší náhrobní architektura využívá zejména gotických a antických prvků vyznačující se nízkými i vysokými portály s několika druhy oblouků a antickými prvky zejména sloupy v dórsském a iónském řádu. V prostředí soch se nejčastěji objevuje podobizna Krista, Madony a žen – plaček. U ozdobných motivů najdeme okrasné listy s větvemi, stuhy, veliké rostlinné květy, klasické kříže a ozdobné hroty.

Na hřbitovech nacházejících se ve městech Heřmanův Městec, Hlinsko a Slatiňany můžeme vidět stejné a nebo podobné ozdobné motivy listů a klasických křížů a v několika případech i motiv smutečných váz. Z figurální výzdoba se zde objevuje v menší míře a je tvořená opět podobiznami Krista a nebo Madony.

Největší rozdíl oproti chrudimským hřbitovům nacházíme v počtu monumentálních hrobek podobného typu. Zde jsou v malém počtu větší hrobky umístěny podél hřbitovních zdí, které se stává jako v případě hrobky rodiny Schmoranzových ve Slatiňanech jejich hlavní částí.

Ještě skromnější pohled můžeme spatřit v malých městech Hrochův Týnec, Trhová Kamenice, Nasavrky a nebo na vesnici Kočí. Na zdejších hřbitovech je sepulkrální architektura omezena na středně vysoké a malé náhrobky, kterých jsou zde desítky. V mnoha případech mají stejný a nebo velice podobné architektonické vyhotovení, které se týká zejména čtyřhranných mramorových sloupů na menších a silných podstavcích a nebo náhrobků složené ze zadní silné desky a do popředí vystupující samotné hlavní části, která je situována na svém podstavci. Zdejší figurální výzdoba opět obsahuje Krista, Madonu a také ženu – plačku.

Z celkového pohledu na danou oblast a náhrobky je nejmarkantnější vývoj materiálu mezi lety 1820-1938. Společným námětem všech zmiňovaných náhrobků jsou zejména klasické kříže, sloupy různých řádů, portály a také citáty v českém jazyce.

13. Závěr

Cílem této bakalářské práce bylo zmapovat sepulkrální architekturu na území bývalého Chrudimského okresu, které spadaly do rozmezí časového období v letech 1780 až 1938. Hřbitovní památky na Chrudimsku patří k těm méně známým vyjma některých monumentálních hrobek a náhrobků nacházející se na Chrudimských hřbitovech.

V práci jsme stručně popsali charakteristiku a vývoj Chrudimského okresu a pokusili jej blíže představit společně s dějinami měst a hřbitovů, které byly zvoleny v rámci bádání o náhrobní architektuře. Dále jsme představili více či méně známé architekty, kameníky, sochaře a stavitele, kteří se svoji tvorbou podepsali na několika zdejších významných hrobkách i menších náhrobcích. V průběhu bádání jsme došli k názoru, že nechat si postavit a následně zaplatit veliké hrobky či náhrobky a jejich bohatou výzdobu si mohli dovolit pouze měšťané z bohatších společenských kruhů. V závislosti na jejich postavení tak byly na hroby přidávány sochy, různé nápisy či všelijaké symboly. V případě monumentálnosti hrobky a významnosti měšťana byly umisťovány ke zdi a v blízkosti vstupního místa hřbitova, zatímco hroby chudších lidí byly rozmisťovány po celém hřbitově.

Literatura obsahující informace k tématu sepulkrální architektury není příliš mnoho. Velice často musíme vycházet z knih jednoho autora, jedné encyklopedie a nebo články čerpat z internetových zdrojů. V několika případech popisu hrobek nám pomohla brožura Jiřího Charváta, který zmapoval část jednoho z Chrudimských hřbitovů.

Díky terénnímu výzkumu, jenž byl proveden osobně, byly do této práce přineseny nové znalosti týkající se problematiky sepulkrální architektury. Nejdůležitější částí bylo zdokumentování vybraných náhrobních památek pomocí fotografií. V jednom případě se během průzkumu objevil problém přístupu na židovský hřbitov v Heřmanově Městci, který měl zamknutou mohutnou dřevěnou bránu a na vedlejší vývěsce chybělo telefonní číslo na případného správce hřbitova.

Při bádání se došlo k závěrečnému hodnocení, že sepulkrální architektura na Chrudimském okresu dosáhla největšího rozmachu ve sledovaném období v letech 1860 až 1920. Architektura velikých hrobek se snaží o symetričnost, kde obě poloviny mají stejný tvar a vzhled. Z hlediska okrasné výzdoby se mezi motivy nejčastěji objevují klasické kříže, vavřínové listy, ozdobné stuhy, motivy rostlinných květů či stromů.

Architektonická výzdoba se v mnoha případech navrácí k antice pomocí sloupů v dórsském, íonském a korintském řádu, jenž jsou doplněny různými portály a to zejména gotickými prvky. Sochy dostávají z velké části podobiznu Krista, který je zobrazen trpící na

kříži a nebo jako spasitel. Dále se setkáváme v několika případech se sochami v podobě žen – plaček zahalených do dlouhých antických šatů, soch Madony, andělů a v jednom případě i ve tvaru orla.

Při návštěvě židovských hřbitovů jsme se byli svědky mnoha náhrobků postavených do těsných blízkostí, což se projevovalo nedostatečným prostorem hřbitova a celkovým znehodnocením pietního místa. V dnešní době se na těchto hřbitovech v Chrudimském okrese pohřební ceremoniály nekonají a tak velice rychle chátrají. V několika případech jsou tyto hřbitovy volně přístupné, čímž se vystavují všem ničivým podmínkám, které je mnohdy ohrožují.

Tato práce se tedy pokusila zobrazit přehled vybrané sepulkrální architektury na Chrudimsku ve formě katalogu. Bohužel celé téma je tolik rozsáhlé, komplikovaná a velmi málo popsané, že tuto problematiku nepovažuji ani zdaleka za uzavřenou.

Resumé

The aim of this work was to map the sepulchral architecture of the former Chrudim Region, which fall within the range of time periods between 1780 to 1938. Cemetery monuments in the Chrudim one of those lesser-known except for some monumental tombs and graves located on cemeteries of the Chrudim Region.

In this work, we briefly describe the characteristics and evolution of Chrudim Region and tried to imagine it closer together with the history of towns and cemeteries, which were chosen in the research on the tomb architecture. In addition, we introduced more or less well-known architects, stonemasons, sculptors and builders, who signed his work at several major local and smaller tombs tombstones. During the research we have come to the conclusion that let you build and then pay a large tomb or tombs and their rich decoration could afford only the wealthy burghers of social circles. Depending on their position as the graves were added statues, various signs and symbols of all kinds. In the case of monumentality and significance of citizen tombs were placed against a wall in the cemetery near the point of entry, while the graves of the poorer people were positioned around the cemetery.

Literature containing information on sepulchral architecture is not too hot. Very often we have to be based on the books of one author, one or encyclopedia and articles drawn from Internet sources. In several cases, the description of the tombs of George helped us brochure Charvat, who mapped part of one of Chrudim's cemeteries.

Thanks to the field research that was conducted in person, in this work were brought new knowledge on the issue of sepulchral architecture. The most important part was selected documenting grave sites with photos.

In research, it was a final evaluation of the sepulchral architecture of the Chrudim district reached its peak in the period between 1860 and 1920th. Architecture of the great tombs are trying to symmetry, where both halves have the same shape and appearance. In terms of ornamental decoration motifs often appear between the classic cross, laurel leaves, decorative ribbons, flower and vegetable motifs trees.

The architectural decoration in many cases returning to the ancient world through the columns of Doric, Ionic and Corinthian order, which are complemented by various portals and especially Gothic elements. Statues come in large part a portrait of Christ that is displayed on the cross and suffering or as a savior. Also found in several cases in the form of statues of women - veiled in long Placek ancient dress, Madonna statues, angels, and in one case in the shape of an eagle.

When you visit the cemeteries, we have witnessed many tombs built in close proximity, which reflected a lack of cemetery space and a total devaluation of a reverent place. Today, in these cemeteries in the district of Chrudim funeral ceremonies do not take place so rapidly deteriorated. In several cases, these cemeteries are freely accessible, which will exhibit all the devastating conditions that often threaten.

This work therefore tried to see an overview of selected sepulchral architecture in the form of a catalog in Chrudim. Unfortunately, the whole subject is so vast, complicated, and very few described that do not consider this issue far from closed.

Seznam pramenů a literatury

Prameny

Informace o okrese Chrudim. Dostupné z WWW

<http://cs.wikipedia.org/wiki/Okres_Chrudim>

Chrudimský židovský hřbitov. Dostupné z WWW

<http://www.czecot.cz/turisticky-objekt/5308_chrudim-zidovsky-hrbity>

Informace o židovském etniku. Dostupné z WWW

<<http://www.chrudimsky.navstevnik.cz/zide-v-zelezných-horách/>>

Historie města Slatiňany. Dostupné z WWW <<http://www.slatinany.cz/omst.php>>

Židovské památky Heřmanova Městce. Dostupné z WWW: <<http://www.hermanuv-mestec.cz/mesto-hermanuv-mestec/zidovske-pamatky/>>

Město Trhová Kamenice dostupná z WWW <<http://www.trhovakamenice.cz/>>

Informace o hřbitově ve Slatiňanech. Dostupné z WWW

<<http://ozveny.slatinany.cz/cl1801737343.htm>>

Josef Hlávka a hrobka Františka Šebka. Dostupné z WWW

<<http://www.stavebnictvi3000.cz/clanky/Po-stopách-architekta-a-stavitele-josefa-hlavky-ve-vidni/>>

Literatura

AUGUSTÍN, Josef. *Velká encyklopedie měst a obcí ČR*. Praha: Knižní klub, 2001. s. 992.

ISBN 80-242-0565-3.

BLAŽEK, Antonín. *Chrudim, obrázky kulturní a historické*. Chrudim 1937. s. 239.

BURDYCHOVÁ, Milena. *Chrudimsko*. Vydání 2. Chrudim: Okresní úřad, 1997. s. 36.

DOLEŽALOVÁ, Jarmila, ml. a kol. *Křižovatky času – Ležáky v datech*. Včelákov: Jarmila Doležalová, 2007.

DOSTÁL, Jaroslav. *Železné hory: Bohdaneč, Čáslav, Golčův Jeníkov, Habry, Heřmanův Městec, Chotěboř, Chrudim, Kunětická Hora, Kutná Hora, Nasavrky, Pardubice, Přelouč, Ronov n. Doubr., Slatiňany, Trhová Kamenice, Vápenný Podol, Žehušice, Žleby*. Praha 1947. s. 271.

FLORIÁN, Čeněk. *Chrudim. Úvod do historie města*. Chrudim 1945.

- FIEDLER, Jiří. *Židovské památky v Čechách a na Moravě*. Praha: Sefer, 1992, s. 67. ISBN 80-900895-1-8.
- FROLÍK, Jan. a kol.: *Poválečný vývoj v letech 1945 – 1989*. IN: Historický atlas měst České republiky – Chrudim. Praha 2003.
- FROLÍK, Jan. *Pravěká Chrudim*. Chrudim 2002. ISBN 80-86585-06-09.
- HANUŠ, Václav. a kol.: *Chrudimsko a Nasavrcko, III., Obraz kulturní, práce všeho učitelstva*, Chrudim 1912. s. 644.
- CHARVÁT, Jiří. *Chrudimský hřbitov u Kříže*. Vydání 1. Chrudim 1991. s. 31.
- CHARVÁT, Jiří. *Stará Chrudim*. Vydání 1. Chrudim: Okresní muzeum v Chrudimi, 1991.
- JANATA, Václav. et al.: *Heřmanův Městec 1996*. Heřmanův Městec: Lecnín, 1996. s. 64.
- KOBETIČ, Pavel. a kol. *Chrudim: Vlastivědná encyklopedie*. Vydání 1. Praha 2005. s. 247, ISBN 80-903481-4-9.
- LOREZNOVÁ, Helena – PETRÁSOVÁ, Taťána. *Fenomén smrti v české kultuře 19. století*. Vydání 1. Praha: Koniasch Latin Press, 2001. s. 426. ISBN 80-85917-73-3.
- PEŠKOVÁ, Markéta. *Město Slatiňany*. Vydání 1. Slatiňany: Město Slatiňany, 2003.
- ROZKOŠNÁ, Blanka – JAKUBEC, Pavel. *Židovské památky Čech*. Vydání 1. Brno: Era, 2004. s. 480. ISBN 80-86571-64-0.
- SOMMER, Jiří. *Východočeský kraj: Chrudimsko*. Vydání 1. Hradec Králové: Kruh, 1989. s. 297.
- ŠRÁMEK, Karel. *Hlinsko v Čechách: stručný nástin dějin města*. Hlinsko v Čechách: Vlastivědné muzeum a galerie, 1968. s. 76.
- ŠTĚPÁN, Luděk a kolektiv. *Chrudimsko: utváření venkovský sídel*, Chrudim 2001. s. 136. ISBN 80-902257-6-4.
- VLČEK, Pavel. *Encyklopedie architektů, stavitelů, zedníků a kameníků v Čechách*. Vydání 1. Praha: Academia, 2004. s. 762. ISBN 80-200-0969-8.

Obrazová příloha

Obr. 1

Obr. 2

Obr. 3

Obr. 4

Obr. 5

Obr. 6

Obr. 7

Obr. 8

Obr. 9

Obr. 10

Obr. 11

Obr. 12

Obr. 13

Obr. 14

Obr. 15

Obr. 16

Obr. 16

Obr. 17

Obr. 19

Obr. 20

Obr. 21

Obr. 22

Obr. 23

Obr. 24

Obr. 25

Obr. 26

Obr. 27

Obr. 28

Obr. 29

Obr. 30

Obr. 31

Obr. 32

Obr. 33

Obr 34

Obr. 35

Obr. 36

Obr. 37

Obr. 38

Obr. 39

Obr. 40

Obr. 41

Obr. 42

Obr. 43

Obr. 44

Obr. 45

Obr. 46

Obr. 47

Obr. 48

Obr. 49

Obr. 50

Obr. 51

Obr. 52

Obr. 53

Obr. 54

Obr. 55

Obr. 56

Obr. 57

Obr. 58

Obr. 59

Obr. 60

Obr. 61

Obr. 62

Obr. 63

Obr. 64

Obr. 65

Obr. 66